

KIRKEGÅRDEN

April 2014

34. årgang

2

Experience the difference

R43

- 43 cm klippebredde
- Aluminiumsskjold
- Opsamler

Spar kr. 1.172

Nu kr. 3.395

ekskl. moms

JS63V

- 43 cm klippebredde
- Aluminiumsskjold
- Variabel hastighed

Spar kr. 1.597

Nu kr. 4.596

ekskl. moms

Run46

- 46 cm klippebredde
- Stålskjold
- Opsamler

Spar kr. 782

Nu kr. 3.196

ekskl. moms

NYHED

NYHED

Z235

- 107 cm klippebredde
- Effektiv EZtrak, ingen venderadius
- Enkel at arbejde med

Spar kr. 5.802

Nu kr. 24.996

ekskl. moms

X125

- 107 cm klippebredde
- Ergonomisk design
- Enkel og logisk betjening

Spar kr. 3.281

Nu kr. 17.996

ekskl. moms

Mejlby-Vilsgaard A/S

6210 Bredebro, Tlf. 74 71 16 71
6740 Bramming, Tlf. 75 19 01 22
7970 Redsted M, Tlf. 96 70 66 00
9610 Nørager, Tlf. 98 65 12 11
9700 Brønderslev, Tlf. 98 82 13 99
www.mejlbyvilsgaard.dk

Midtjydsk Maskincenter A/S

8380 Trige, Tlf. 86 62 73 22
8800 Viborg, Tlf. 86 62 73 22
www.mmcvt.dk

Ole Mathiesen MaskinCenter A/S

8543 Hornslet, Tlf. 86 99 55 41
www.ommc.dk

Herborg Smede- og Maskinforretning A/S

6920 Videbæk, Tlf. 97 17 28 66
7323 Give, Tlf. 75 73 32 11
7620 Lemvig, Tlf. 97 89 13 00
www.herborg-maskinforretning.dk

GMC

5260 Odense S, Tlf. 64 72 14 60
5620 Glamsbjerg, Tlf. 64 72 14 60
5700 Svendborg, Tlf. 64 72 14 60
www.gmc-fyn.dk

Maskincenter Sjælland A/S

4300 Holbæk, Tlf. 55 70 20 10
4653 Karise, Tlf. 55 70 20 10
4700 Næstved, Tlf. 55 70 20 10
www.maskincentersjaelland.dk

A/S Havdrup Maskinforretning

4622 Havdrup, Tlf. 46 18 55 44
www.havdrup-maskinforretning.dk

Søllested Maskinforretning A/S

4920 Søllested, Tlf. 54 94 10 03
4840 Nr. Alslev, Tlf. 54 94 10 03
www.soellested-maskinforretning.dk

JOHN DEERE

INDHOLD

s. 04	Beskæring af træer
s. 10	I skovens dybe stille ro
s. 14	Kirkegårdskonferencen 2014
s. 20	Nyt redskab i kirkegårdens driftsstyring
s. 26	Kirkegården der forsvandt
s. 28	Julehygge for kirkegårdens besøgende
s. 30	Erik Søvnald - 25 års jubilæum
s. 32	Kurt Anhøjs afskedsreception
s. 34	Temadag for krematorieforvaltningerne
s. 36	Kursustilbud
s. 42	Profil – John Hinze
s. 44	”En god staude til kirkegården” – Eupatorium
s. 46	Paragraffen
s. 48	Kort nyt
s. 50	Kalender

FORSIDE

Gadetræer skal beskæres, så man sikrer at de udvikler sig hensigtsmæssigt i forhold til deres placering og funktion i anlægget. Alléen på Torpen Kirkegård er et grumt eksempel på hvor galt det kan gå, når en stort anlagt træbeplantning ikke får den nødvendige pleje i tide. Man kan læse meget mere om beskæring af træer i dette nummer af bladet. Foto: Morten Jarnsø.

REDAKTION

Redaktør:

Lene Halkjær Jensen,
Humblebæk Kirkegård
Tlf. 2624 7228 – Fax 4919 1142
E-mail: lene.bladet@mail.dk

Jens Dejgaard Jensen,
Silkeborg Kirkegårde og Krematorium
Tlf. 2393 9300
E-mail: jdj@hvejsel.eu

Casper Nicolai Khalik Pagh Vett
Odense Kommunale Kirkegårde
E-mail: cnpv@odense.dk

Redaktion:

Jens Zorn Thorsen,
Vejle Kirker og Kirkegårde
E-mail: jeztho@gmail.com

Jørn Skov
Tønder Kirkegård
E-mail: tonder-kirkegaard@mail.tele.dk

Sekretariat:

Foreningen af Danske Kirkegårdsledere
Hørsholm Kirkegård
Tlf. 4586 0584 – Fax 4586 4157
E-mail: kontor@danskekirkegaarde.dk

Tommy Christensen,
Svendborg Kirkegårde og Krematorium
E-mail: tc@svendborg-kirkegaarde.dk

Asger Christensen,
Hørsholm Kirkegård
E-mail: asger@hoersholmkirkegaard.dk

Layout og tryk:

Jello ApS
Tlf. 3145 0050
E-mail: da@jello.dk

Redaktionelt stof og annoncer til 'KIRKEGÅRDEN' nr. 3, 2014 sendes til lene.bladet@mail.dk senest d. 20. maj 2014
Artiklernes indhold er ikke nødvendigvis et udtryk for Redaktionens, FDK's eller DKL's holdning.

BESKÆRING AF TRÆER

Tekst, foto og illustrationer: Oliver Bühler (til venstre), olb@ign.ku.dk
Adjunkt, Institut for Geovidenskab og Naturforvaltning

Palle Kristoffersen (til højre), Slotsgartner, Styrelsen for Slotte og Kulturrejendomme
Gæstelærer og tidl. seniorrådgiver, Institut for Geovidenskab og Naturforvaltning

Billede 1: Ubeskåret (til venstre) og opbygningsbeskåret (til højre) træ på bytræarboretet. En opstamning af det ubeskårne træ ville medføre store sår og have alvorlige konsekvenser for træets vitalitet, mens opbygningsbeskæringen har sikret et fleksibelt træ der kan arbejdes videre med.

En eksperimentel sammenligning af metoder

Træer plantet i områder med menneskelig færdsel kan sjældent klare sig uden beskæring. For eksempel kan vejtræer ikke imødekomme krav om en fri højde på 4,5 meter over kørebaner uden at blive stammet op til en stammehøjde på 5-6 meter. Andre steder er kravene til en fri højde mindre, men også her vil mange af kronegrenene som følger med fra planteskolen, skulle fjernes på et tidspunkt. Den krone træet har ved plantning er derfor som regel kun midlertidig, mens det påhviler træets nye ejer at

hjælpe med at danne den fremtidige, permanente krone på toppen af den midlertidige. Hvis denne proces ikke forberedes eller foretages rettidigt, efterlader en hovsaløsning store snitsår med reduceret vandtransport og infektion af vednedbrydende svampe til følge.

Når træer plantes er der som regel to problemzoner som kræver indgreb:

- a) Den øverste zone af kronen, hvor tilvækst udgående fra terminalknoppen skal forlænge den gennemgående akse. Ofte opstår der som følge af reduceret årstilvækst

efter plantning tæt grenbesætning i denne zone. Uden indgreb risikerer sidegrenene at vokse på lige fod med terminalknoppen eller endda at overvokse den, især hvis vækstforholdene ikke er optimale og de fremtidige kronegrene kommer til at sidde for tæt.

- b) I bunden af kronen, hvor ændring af vækstrytmen ved omplantning og manglende beskæringsindgreb kan føre til at bundgrenene vokser sig tykke, overhaler andre sidegrene og pludselig bliver vanskeligt at fjerne uden at efterlade store sår og samtidig fjerne en stor del af kronen (se billede 1).

Mens der derfor ikke bør være tvivl om at beskæring af træer er en nødvendighed, er spørgsmålet ofte hvordan den skal udføres. Den klassiske opbygningsbeskæring er beskrevet i Dansk Træplejeforenings guide 'Beskæring af træer', hvor der også gives god vejledning om hvordan snittene skal lægges for at minimere uheldige følger for træet. Men beskæring håndteres og udføres på forskellig vis i det store udland, og de forskellige metoder diskuteres kontroversielt.

Beskæringsforsøg i Odense og Tønder

For at kunne vurdere fordele og ulemper af at antal beskæringsmetoder har Institut for Geovidenskab og Naturforvaltning, Københavns Universitet i et projektsamarbejde med seks PartnerLandskab interessenter fra den grønne sektor (se boks) undersøgt fire forskellige beskæringsmetoder, som har det fælles mål at forberede træets opstamning til et funktionsdygtigt gadetræ.

PartnerLandskab

I PartnerLandskab samler IGN den grønne sektors interessenter og styrker samarbejdet mellem brancheorganisationer, virksomheder, offentlige forvaltninger og forskere på IGN. Formålet med PartnerLandskab er at producere brugbar forskningsbaseret viden, der umiddelbart kan implementeres i medlemmernes praksis.

Følgende partnere bidrog til projektet om beskæring af gadetræer:

- Dansk Træplejeforening
- Danske Skov- og Landskabsingeniører
- Foreningen af Danske Kirkegårdsledere
- Danske Planteskoler
- Odense Kommune
- Praktiserende Landskabsarkitekters Råd

Undersøgelsens formål var at belyse hvordan forskellige former for beskæring påvirker æstetik, kronearkitektur samt skud- og stammevækst. De i det følgende beskrevne metoder opbygningsbeskæring, opstamning, indklipping og tynding blev afprøvet på en lindeplantning i udkanten af Odense på M.P. Allerups Alle (50 træer, plantet vinterforår 2009/10 i størrelsen 18-20), samt en lindeplantning på Tønder Kirkegård (40 træer, plantet forår 2010 i størrelsen 12-14). På Tønder Kirkegård blev opstamning fravalgt som metode, da træernes stamme/kroneforhold i forvejen var 50:50. Hver metode blev anvendt på 10 træer, hertil kommer på begge lokaliteter 10 kontroltræer som ikke blev beskåret. Beskæringen blev udført første gang i vinteren 2010/11. I Odense blev der udført en opfølgende beskæring i 2012 og 2013, i Tønder kun i 2013.

De fire metoder

1. Opbygningsbeskæring

Opbygningsbeskæring blev udført ved en reduktion af sidegrenene. Sidegrenene blev klippet over den største udadvendte forgrening (billede 2). Målet var at opnå ufor-grenede sidegrene, for på denne måde at begrænse gre-nenes tykkelsesvækst, hjælpe dannelsen af en grenkrave på vej og muliggøre en senere opstamning.

Metoden svarer i store træk til den behandling træer får i planteskolerne og kan anses som den klassiske forbedelse af træer til senere opstamning. Den kræver for-holdsvis mange og ret specifikke og overvejede klip. En god demonstration af forskellige arters reaktion på denne beskæringsmetode findes i bytræarboretet i Hørsholm.

Billede 2: Træ før og efter opbygningsbeskæring

2. Opstamning (kun Odense)

Her blev de laveste grene fjernet op til halv træhøjde, det vil sige stamme:krone forholdet efter beskæring var 50:50. Derudover blev den tilbageblivende krone kegleklippet

(billede 3). Da træerne i Tønder ved forsøgsstart allerede havde nævnte stamme:krone forhold udgik opstammings-behandlingen her.

Denne del af forsøget skal vise, om det er muligt at fjerne de senere tit problematiske bundgrene direkte og uden at opstamningen forberedes ved en foregående opbygnings-beskæring. Udført som beskrevet kræver den forholdsvis mange, men uspecifikke klip.

Billede 3: Træ før og efter opstamning

3. Indklipping

Indklipping indebar en afkortning af alle sidegrene til ca. 15 cm, uden videre hensyn til klippets placering på sidegrenen (billede 4). Metoden kræver forholdsvis mange uspecifikke klip. Billede 4: Træ før og efter indklipping

Billede 4: Træ før og efter indklipping

4. Tynding

Tyndingen indebar at antallet af sidegrenene blev reduceret med en tredjedel. Det skete ved at de tykkeste grene i forhold til stammetykkelsen blev udpeget og fjernet direkte ved stammen (billede 5). Metoden kræver forholdsvis få specifikke klip.

Billede 5: Træ før og efter tynding.

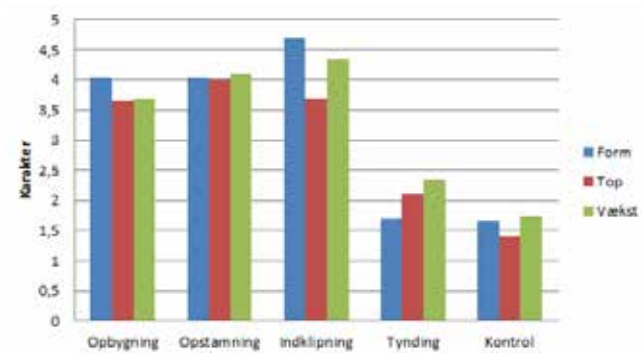
Resultater: Hvad viser forsøget?

For at kunne vurdere de forskellige beskæringsmetoder har forskerne fra Københavns Universitet målt træernes stammetilvækst, men også vurderet kronens form, skudtilvækst og træets generelle vitalitet. Der blev også målt om træerne lider under stress ved at måle den såkaldte klorofyl fluorescens, som giver en idé om hvor stresset træets fotosyntese-apparat er. Sidst men ikke mindst blev alle træer i forsøget fotograferet flere gange i løbet af den 4-årige forsøgsperiode.

En af konklusionerne på forsøget er, at der er forskel på træernes reaktion i Odense og i Tønder. Det skyldes formentlig en kombination af træstørrelse ved plantning og udførelsen af etablering/etableringspleje. Udgangspunktet de to lokaliteter var et forskelligt: Mens træerne i Tønder var i god vækst, var træerne i Odense mere eller mindre stagneret. På grund af træernes forskellige udgangspunkt og deres forskelligartede reaktioner på beskæringen behandles de to lokaliteter adskilt i følgende tekst.

Billede 6: Træerne i Odense tre vækstsæsoner efter den første beskæring. Fra venstre mod højre: Opbygningsbeskæring, opstamning, indklipping, tynding og kontrol.

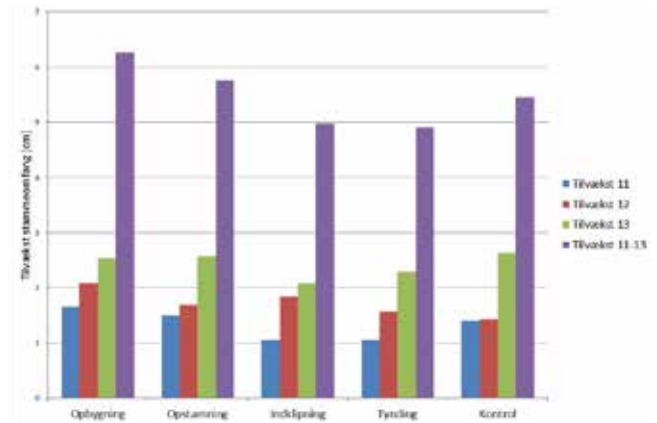

Billede 7: Træerne i Odense. Vurderinger af kronens form, vækst i toppen samt generel skudtilvækst. Skalaen går fra 0 til 5, hvor 0 er dårligst og 5 er bedst.

Forsøgsdelen i Odense viser, at den vigtigste beslutning man som træer skal tage i første omgang er at vælge overhovedet at gennemføre en beskæring. Hvilken metode der bruges er mindre vigtigt. Dette er især tydeligt når man kigger på træernes vurderinger i forhold til form og vækst. Tre af de fire beskæringsmetoderne har haft en gavnlig effekt på træernes udtryk og æstetiske værdi sammenlignet med de ubehandlede kontroltræer, mens især kontroltræerne virker til at være gået i stå med meget lave værdier for tilvækst i kronen. Især den klassiske opbygningsbeskæring, opstamning og indklipping har påvirket træerne positivt, mens tyndingen ikke har haft samme effekt (se billede 6 og 7).

Efter tyndingen fremstod træerne med en uharmonisk kroneopbygning, som de i forsøget bibeholdt over hele forsøgsperioden og som også var tydeligt efter tre vækstsæsoner (billede 6). Også i forhold til tilvækst i kronen scorer tyndingen sammen med kontroltræerne de laveste værdier, og målingerne af stressniveau (klorofyl fluorescens) viser tydeligt at vitaliteten også er mindre sammenlignet med opbygningsbeskæring, indklipping og opstamning.

Målinger af stammetilvækst tyder på, at de opbygningsbeskårne træer har den højeste tilvækst, mens indklipping, tynding og kontrol har de laveste (billede 8). Disse forskelle holder dog ikke stand når tallene analyseres statistisk, i og med at risikoen for at de målte forskellene skyldes tilfældigheder og ikke beskæringsmetoderne 'kun' er mindre end 10 %. For at kunne vurdere dem som helt sikre skal denne risiko være mindre end 5 %. Målingerne viser dog også, at det tog længere tid for kontroltræerne at komme i gang med stammetilvæksten – mens de beskårne træer øgede tilvæksten år efter år stagnerer kontroltræernes tilvækst de første to år.

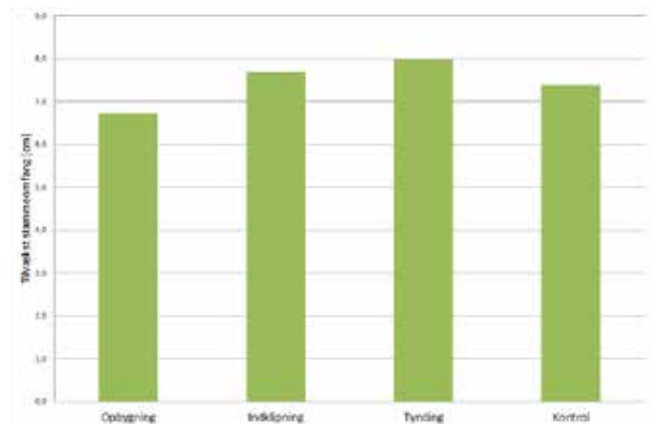

Billede 8: Årlig og samlet tilvækst af forsøgstræerne i Odense.

I Tønder viser der sig et andet billede: Her kunne der ikke påvises statistisk signifikante forskelle udløst af de forskellige beskæringsmetoder – hverken i forhold til stammetilvækst eller vurderingerne af kroneform og tilvækst i kronen (se billede 9 og 10). Træerne fremstår forholdsvis ensartet uanset beskæringsmetode. Forsøgsleddet i Tønder viser, at forudsat ungt plantemateriale og god etablering er valg af beskæringsmetode underordnet. Dette skal ikke forstås sådan at træerne ikke skal beskæres: Også i Tønder skal træerne stammes op, hvilket kræver en forberedelse. Det er blot mindre vigtigt hvordan forberedelsen udføres rent metodemæssigt.

Billede 9: Træerne i Tønder tre vækstsæsoner efter første beskæring. Fra venstre mod højre: Opbygningsbeskæring, indklipping, tynding, kontrol.

Billede 10: Den samlede tilvækst i stammeomfang i Tønder 2011-13. Der er ingen statistisk signifikant forskel mellem beskæringsmetoderne.

Hvad kan vi lære?

Både i Tønder og Odense viser målingerne af stammetilvækst, at beskæring hverken har resulteret i vundet eller tabt tilvækst. Dette er et vigtigt bidrag i diskussionen om en beskæring er nødvendigt eller ej, da man godt kunne argumentere at man ved en beskæring jo fjerner bladmasse og reserver og dermed reducerer dets mulighed for en hurtig etablering.

Særligt i Odense viser en visuel vurdering af kronen, at træer efter beskæring fremstår mere vitale og i bedre form. Læren fra forsøgsdelen i Odense er derfor, at det er muligt at 'skubbe' dårligt voksende træer i gang ved at reducere antallet af vækstpunkter. Det er især metoder som reducerer grenlængden frem for at klippe hele grene af som har

denne positive effekt i Odense, det vil sige at metoderne opbygningsbeskæring, opstamning (i forbindelse med en opbygningsbeskæring af de resterende grene) og indklipping får træerne til at fremstå mere vitale og vækstkræftige. Tankevækkende er også, at en beskæringsmetode som indklipping, som i princippet kunne udføres med en hækklipper og som efterlader træer som umiddelbart efter beskæringen ser meget mishandlede ud allerede efter første vækstsæson medfører en harmonisk, smal og vital kroneudvikling.

For de velvoksende træer på Tønder Kirkegård kan det på baggrund af forsøget konkluderes at metodevalg er underordnet, og at en god etablering og træer i vækst altså giver et større spillerum, når træerne skal forberedes til opstamning. ■

Salg & Service af Ukrudtsbrændere

Landsdækkende service på
ukrudtsbrændere - kontakt

NPJ Steel A/S
6441 0368
npjgas@npj.dk

NPJ STEEL A/S
KJÆRGAARD

PRAKTISK UDSTYR I PROFESSIONEL KVALITET

Felco – Löwe – ARS – Silky – Wolf Garten
& meget andet udstyr til det grønne område

AKTUELT
Gyllebo blodmel mod råvildtbid haves i 1 kg
pakninger

Dansk Skovkontor A/S TLF 57 83 01 10
www.dansk-skovkontor.dk

Dansk Skovkontor A/S

Grundlagt 1950

Telefon 86 52 17 77 | Mobil 23 32 90 27

Wad
LANDSKABSARKITEKTER A/S

Naturkirkegårde | Udvidelser | Omlægninger | Kirkegårdsinventar

Helhedsplaner til kirkegårde | Plejeplaner

Peder Skrams Gade 39 | 8200 Århus N | www.wadlandskab.dk

Kirkegården er vores speciale, kontakt os
for referencer eller uforpligtende samtale

Lynge Naturgødning ApS

e-muld

**Muld • Spagnum • Barkflis • Træflis
Topdressing • Grus • Granitskærver**

Levering med lastbil eller afhent selv
Container udlejning

- også
i bigbags

www.l-n-g.dk

Slangerupvej 16 • 3540 Lynge • 48 18 73 50

Et batteri. En lader. Passer til alle maskiner

www.stihl.dk

STIHL®

VIKING®

”I SKOVENS DYBE STILLE RO”

Tekst og foto af Tommy Christensen,
tc@svendborg-kirkegaarde.dk

Begravelsespladsen ligger på uindviet jord og vil blive administreret af Odense kommunes kirkegårdskontor, hvor landskabsarkitekt Caspar Vett er kirkegårdsleder.

Rådmand Jane Jegind kunne bl.a. fortælle, at der slet ikke er noget nyt i at begrave mennesker i Kohaveskoven: Tæt ved den nye begravelsesplads er der 2 rundhøje, som er over 1000 år gamle.

Odense kommune har den 5. marts åbnet Danmarks første skovbegravelsesplads i den kommunalt ejede Kohaveskov.

Ca. 75 mennesker deltog i denne officielle åbning en grå og diset formiddag. Der var potentielle brugere, bedemænd, kommunalt ansatte, Fyns biskop Tine Lindhardt samt et stort presseopbud. På trods af gråvejret var det en smuk og stemningsfyldt oplevelse, og der var dækket op til formiddagskaffe med hindbærssnitter derude i ”vildnisset”.

Kohaveskoven

Forstkandidat i Odense kommune, Rasmus Dalhoff Skaar bød velkommen og fortalte om Kohaveskoven som blev plantet i 1945, dog er der egetræer der er over 100 år gamle rundt i skoven. Rådmand på området Jane Jegind

holdt tale og fortalte stolt om dette nye tiltag i Odense. At begrave mennesker i kohaveskoven er slet ikke noget nyt, sagde hun: Tæt herved er der 2 rundhøje som er over 1000 år gamle, så vi viderefører bare en meget gammel tradition.

Begravelsespladsen

Kirkegårdsleder og landskabsarkitekt i Odense kommune, Casper Vett demonstrerede sammen med en medarbejder hvor og hvordan urnerne nedgraves i skovbunden. På det et hektar store areal på 100 x 100 m, som er nøje udmålt af landmåler, er der udpeget et antal store karakteristiske træer, hvorom man nedgraver urnerne, som er let forgængelige, i cirkler. Skovpartiet kræver ikke mere fokus end kohaveskoven i øvrigt, nej her er det skovdrift på skovens præmisser. Hvis der er plejemæssige indgreb, er det udelukkende af sikkerhedsmæssig og adgangsmæssig

Forstkandidat i Odense kommune, Rasmus Dalhoff Skaar fortalte om Kohaveskoven, som blev plantet i 1945.

Nogle få skilte og en informationstavle er det eneste, der markerer begravelsespladsen i skoven.

årsag, i forbindelse med stisystemet i skoven, da det er et offentligt tilgængeligt område. Smukt og fredfyldt forfald; vælter der et træ eller dør der et træ, forbliver det på stedet til gavn og glæde for fugle og insekter.

Religionsneutral

I forhold til det man hidtil på de danske kirkegårde har betegnet som skovkirkegårde, er denne skovbegravelsesplads neutral i forhold til religion. Arealet er således ikke indviet i modsætning til kirkegården. Nogle få fine skilte som med pile leder til begravelsespladsen samt en informationstavle, er det eneste der markerer dette sted ude i skoven. Endnu et smukt tilbud har således set dagens lys, til glæde for dem der måtte ønske det på denne måde, når man skal herfra. Det danske begravelsesvæsen er som altid omstillingsparat og serviceminded. ■

Skovbegravelse

En lovændring fra august 2008, har gjort det muligt at anlægge urnebegravelsespladser i skoven på uindviet jord. Ifølge denne lov, er det kommunerne, der skal stå for administrationen af gravpladserne og udpege mulige skovarealer. Selve driften af skoven kan udliciteres til private; men det har endnu ikke været muligt for private aktører, at få tilladelse til at stå for salg og administration af gravpladserne. Odense er den første kommune, der vælger at tilbyde muligheden og begravelsespladsen i Kohaveskoven er således den første af sin art i Danmark.

Fakta om skovbegravelsespladsen i Kohaveskoven

- Rekreativt område på lige fod med den øvrige skov.
- Ingen fysisk markering af gravsteder eller begravelsespladsen.
- Der må ikke sættes blomster, pynt eller lignende på gravstederne.
- Kommunalt ejet skov.
- Park og Natur står for daglig drift og tilsyn med skoven.
- Begravelsespladsen administreres af Kirkegårdskontoret.
- En af Odenses seks kommunale kirkegårde.
- Taget i brug i 2014.
- Ikke indviet jord.

Fakta om gravsteder og urner

- Gravstederne er anonyme uden fysisk markering.
- Der er plads til én urne i hvert gravsted.
- Der kan ikke reserveres gravsted.
- Der nedsættes kun urner af biologisk nedbrydeligt materiale.
- Der skal anvendes urner.
- Urner nedsættes så de er dækket af 50 cm jord.
- Det er ikke muligt at være med til urnenedsættelsen
- Det er ikke muligt at få flyttet / opgravet urnen.

Stangsakse

ARS
Beskæringsudstyr

SITAS.DK · 44 65 05 65

Knivtandssave

Topsave

KIRKEGÅRDENS REDAKTION UDVIDES

Casper Nicolai Khalik Pagh Vett er uddannet som produktionsgartner inden for planteskole fra Beder Gartnerskole i 1996 og arbejdede hos Strøjers Planteskole indtil 1998, hvor han startede på Den Kgl. Veterinær og Landbohøjskole for at læse til landskabsarkitekt. Han blev færdig i 2003 og var siden 2004 ansat ved Det Jydske Haveselskab som have- og landskabsarkitekt, hvor han har arbejdet med rådgivning af medlemmer og projektering af privathaver. Casper Nicolai Khalik Pagh Vett nåede at tegne cirka 600 haver for medlemmer i hele Jylland inden skiftet til Odense kommunale kirkegårde i 2007. Her har han det daglige ansvar for drift, budgetstyring, planlægning og udvikling af de 6 kommunale kirkegårde samt Kirkegårdskapel og Krematorium.

Privat er han gift med Olga, som er læge og fra Ukraine. Sammen har de pigerne Catharina på 4 og Maria på 1 år. De bor i en villa i Fredericia - uden for Voldene.

...din leverandør til en grøn kirkegård

støjsvag ♦ miljøvenlig ♦ minimal vedligehold

BUH650RDE
HÆKKEKLIPPER 650 mm 36V LI-ION
Leveres incl. 2 stk. 36V 2.6Ah batterier
og 22 minutters lynlader.

Kr. 5.995,-
(4.796,-)

BUH650Z
HÆKKEKLIPPER 650 MM
Leveres uden
batteri og
lynlader.

Kr. 2.495,-
(1.996,-)

BUX361RDE
GRÆSTRIMMER DELBART SYSTEM 36V LI-ION
Leveres incl. 2 stk. 36V 2.6Ah
batterier og 22 minutters
lynlader.

Kr. 8.495,-
(6.796,-)

BUX361Z
GRÆSTRIMMER DELBART SYSTEM 36V LI-ION
Leveres uden batteri og
lynlader, men med trim-
merhoved og taske.

Kr. 4.995,-
(3.996,-)

195730-7
HÆKKEKLIPPER-
HOVED

Kr. 2.995,-
(2.396,-)

195687-2
KÆDESAVS-
HOVED

Kr. 2.295,-
(1.836,-)

Kort forlænger 15 cm - spørg din MAKITA forhandler!

KIRKEGÅRDSKONFERENCEN 2014

Tekst og foto af KIRKEGÅRDENS redaktion

Kirkegårds konferencen satte endnu engang ny rekord, med 750 tilmeldte deltagere. Det er 10. gang Kirkegårds konferencen afvikles og årets tema var 'En naturlig udvikling', hvor der blev sat fokus på kirkegårdens langsigtede strategi.

Gertrud Jørgensen, Sektionsleder ved Institut for Geovidenskab og Naturforvaltning kunne byde velkommen til en dag med et program, der kom ind på udviklingsplaner og hvordan de kan bruges til sikre kirkegårdens helhed og struktur, når den samtidig skal imødekomme efterspørgslen på de mere naturprægede gravsteder. En af udfordringerne her er bl.a. at give tilstrækkelig plads til de store træer. Et andet af dagens emner var hvordan man møder mennesker i sorg og håndterer at tale om døden.

Udviklingsplanen trin for trin

Anne Mette Dahl Jensen, Seniorrådgiver ved Institut for Geovidenskab og Naturforvaltning, gennemgik de foreløbige resultater af PartnerLandskabs projekt 'Grønne udviklingsplaner', som foretages i samarbejde med en række organisationer. FDK er repræsenteret ved Birgit Møller Bach og Elisabeth Berggren.

Der arbejdes med at udvikle en skabelon, der leder udarbejdelsen af en udviklingsplan gennem projektføreløbet. Den forventes at blive lagt ud på hjemmesiden 'Alt om Kirkegårde', som støtte til det praktiske arbejde.

Det videre arbejde i gruppen bør koncentrere sig om, at få beskrevet de forudsætninger som er nødvendige for de enkelte deltagere i processen. Endvidere skal der være fokus på en beskrivelse af arbejds- og ansvarsfordelingen i projektføreløbet, for kun med en klar fokus på faglighed i føreløbet, hvor processen forankres hos kirkegårds personalet, kan man sikre at udviklingsplanerne bliver en succes.

Udviklingsplaner på små og mellemstore kirkegårde

En veloplagt Henning Looft, moos+looft landskabsarkitekter MDL, gennemgik 3 forskellige landsbykirkegårdes udviklingsplaner ud fra 3 enkle principper:

- Kirkegårdens placering i landskabet og indtrykket af den udefra og ind imod kirkegården.
- Udsigten fra kirkegården og ud i landskabet.
- Oplevelserne af kirkegården indefra og ind.

Fælles for kirkegårdene i Adsbøl, Tandslet og Nordborg er de synligt ledige arealer og et ønske om at styre kirkegårdens udvikling de næste 40 – 60 år, efter en udviklingsplan der kan tilføre kirkegårdene mere orden, bevare de vigtigste elementer og tilføre nogle nye aktivitetsmuligheder.

Kirkegårdene fra Sønderjylland og Als blev hver især gennemgået. Adsbøl blev fremhævet for sine Georginer som, stik imod nyere teorier om drift, overlever som et fremtidigt karakteristisk element. Tandslet kirkegård får tilført et større sammenhængende plæneareal med udsigt udover et smukt landskab og muligheder for alternative

Set i bakspejlet, har kirkegårdene altid udviklet sig. Fotos og collage Signe Moos, moos+looft landskabsarkitekter.

Man kan godt skynde sig lidt langsomt med at rydde de nedlagte grave, jf. Charlotte Skibsted: De gamle gravsteder rummer mange smukke detaljer, som har været adskillige år undervejs. Foto: Lene H. Jensen.

arrangementer. Den mellemstore Nordborg kirkegård får sine mange udvidelser samlet i 3 forskellige rum, der hver især giver mulighed for individuelle elementer og heri udvikling af forskellige gravstedstyper, blandt andet skovkirkegård.

Fælles for alle projekter er menighedsrådenes nødvendige engagement i udviklingsplanernes indhold. Inspirationen hertil kan hentes fra ekskursioner og sparring med andre kirkegårde, samt dialog med de daglige brugere af kirkegårdene og andre interessenter.

Skov- og naturkirkegårde

Landskabsarkitekt og kirkegårdsrådgiver Charlotte Skibsted kom med betragtninger om, hvorledes man kan lade naturen komme tættere på eksisterende kirkegårde, ved at se gamle og måske "forvoksede" beplantninger som en ressource i stedet for et problem. Hun viste eksempler på anlæg, som det tager årtier at lave, og opfordrede til nænsomhed, og til at se muligheder i stedet for problemer i store gamle beplantninger på kirkegårdene.

Farum kirkegårds nyeste udvidelse - et stykke fredskov til umarkerede urnenedsættelser - blev vist som et eksempel på det modsatte, nemlig et stykke naturskov som blev til kirkegård.

Registrering af gravminder

Biskop Peter Fischer-Møller, Roskilde, fortalte om arbejdsgruppen bag det netop vedtagne lovforslag om registrering af gravminder. Kommissoriet gik ud på at forenkle proce-

duren vedrørende registrerede gravminder, samt kritisk gennemgå hvilke kriterier gravminder skal udvælges efter. Et af problemerne med registrering er, at vejledningen foreskriver, at kirkegårdsbestyrelserne skal opbevare hjemfaldne gravsten, indtil registrering af bevaringsværdige gravminder har fundet sted - dette arbejde mangler at blive udført på mere end halvdelen af landets kirkegårde. Til sidst konkluderede Peter Fischer-Møller, at det selvfølgelig også var en spareøvelse.

Kunsten at tale om døden

Døden er stadig et af de sværeste emner at tale om, men alternative vinkler kan være en vej frem. Journalist Anders Lund Madsen blev annonceret som indslaget imellem frokost og kaffen, og selv om han var nervøs for mødet med den danske kirkegårdsbranche, havde han svært ved at skjule, at det var lidt skuffende at blive brugt som "fyld" imellem 2 pauser: "Nå men pyt, det er en stor dag i dag. Når jeg har afleveret mit budskab, vil man tale om den Danske Kirkegård før og efter den 19/3 2014. Jeg vil gå så langt som til at sige, at denne kongres vil blive sagnomsundet".

Han forklarede at foredraget ville være opdelt i moduler:

- Modul 1. Output/ input
- Modul 2. Pausemodul
- Modul 3. Workshop
- Modul 4. Varnæsmodulet

Derefter brugte Anders Lund Madsen den resterende tid af sit indlæg på at fortælle hvorfor foredraget var moduleret sådan, og det var slet ikke kedeligt.

Anders Lund Madsen leverede et særdeles underholdende foredrag og gav deltagerne 3 toptips til at tale om døden.
Foto: Jørn Skov.

"Lige nu er det smukt – men vil man se dem igen til næste år, skal de have tid til at visne ned". De mange løgvækster på Herning Nordre Kirkegård var blot en af de mange udfordringer, som kirkegårdsleder Torben Rasmussen kunne berette om.
Foto: Torben Rasmussen.

På et tidspunkt ser det ud som om han taber tråden: "Undskyld jeg går da vist i absence lige nu, altså lidt ligesom en ingeniør. De kan sidde stille hen i uger, tabt for omverdenen - og vupti, så står der en Storebæltsforbindelse".

Anders Lund Madsen lider under indlægget også forskrækkeligt af sure opstød, så meget at han må støtte sig til podiet hvorefter han spørger salen om de er bekendt med forplejningen på disse hersens Monarch restauranter langs motorveje: "Maden nægter simpelthen at dø i disse køkkener og der er stadig liv i skidtet" siger han og tager sig til maven. Han var da ellers på toilettet straks efter indtagelsen og henvendt til alle i salen spørger han, hvordan man har det med toiletsæder der stadig er lidt lune efter den sidste besøgende, jeg mener...

Anders Lund Madsen kan også fortælle forsamlingen at han er begyndt på et mimekursus i en depressionsforening, hvor han har gjort det til sit speciale at mime kirkegårde. Ikke skovkirkegårde, ikke kapeller, men kirkegårde. Efter en meget kunstfærdig og graciøs pantomime spørger han salen, om de kan sige hvilken kirkegård det mon kunne være? Straks bliver en hånd rakt i vejret og der bliver frejdigt sagt, Himmelev Kirkegård (tror jeg nok). "Nej det er ikke Himmelev Kirkegård, og jeg tror jeg ved hvad der har snydt dig" reflekterer Anders, "Du fokuserer for meget på min torso". På det næste bud bliver der sagt Assistens Kirkegård. "Ja korrekt, fantastisk" lyder det begejstret fra foredragsholderen.

Mange, mange grin senere sluttede Anders Lund Madsen af med at fortælle forsamlingen, at folk i vores branche, er me-

get, meget, venlige og at han derfor har 3 toptips til os, når vi skal tale om døden, nemlig:

- 1. Gør som i plejer
- 2. Vær jer selv
- 3. Sig det som det er

Vi tror ikke at der var mange der tog sig en blunder under dette indlæg, på trods af en god frokost.

Mødet med sørgende mennesker på kirkegården

Inger Hybschmann, der er faglærer ved AMU Nordjylland, fortalte om mødet med mennesker i sorg; set fra en kirkegårdsmedarbejders synsvinkel. Det er sjældent en del af en kirkegårdsmedarbejdernes funktionsbeskrivelse, at der skal sættes tid af til at tale med de pårørende på kirkegården; der er som oftest fokuseret på græsklipning og alle de andre praktiske opgaver. Det afspejler dog ikke helt virkeligheden, idet mange af de efterladte bruger personalet på kirkegården til at "læsse af" på, især når den første tid efter et dødsfald er overstået og netværket omkring dem ikke længere er opmærksom på, at behovet for støtte og at tale om den afdøde, stadig er til stede.

Hun pegede også på, at den praktiske hjælp og service, som kirkegårdens ansatte yder de efterladte, netop er hjælp – en hjælp til et menneske i sorg. Derfor er det også vigtigt at der er tid til, at hjælpen kan leveres med nærvær og empati.

I den nyligt afsluttede undersøgelse om det psykiske arbejdsmiljø i folkekirken, fremgår det da også, at kirkegårdspersonalet - hyppigere end kirkens øvrige funktionærer - oplever

Træers rødder er lige så omfangsrige som deres krone. Et veludviklet og ubeskadiget rodnet er en forudsætning for at sikre træet en lang levetid. Foto: Simon Skov.

at skulle forholde sig til andre menneskers problemer.

Det er derfor vigtigt, at både menighedsråd og kirkens øvrige medarbejdere forholder sig til den funktion, som kirkegårdens medarbejdere også har; ud over at de klipper hæk og slår græs...

Hun opfordrede til, at der skabes rum for at kirkegårdens ansatte, i samarbejde med kirkens øvrige medarbejdere, får mulighed for at tale ud om de situationer, der har givet anledning til en psykisk belastning. Det kunne f.eks. være i forbindelse med begravelsen af et barn eller i andre tilfælde, hvor de pårørendes sorg stiller ekstra store krav til både kirkens og kirkegårdens medarbejdere.

Udfordringer i driften af en naturpræget kirkegård

Kirkegårdsleder Torben Rasmussen, Herning, fortalte om Nordre kirkegård, der for en stor dels vedkommende er udlagt som skov og med et ønske om skovpræg. Afdelingen er 45 år gammel, og måske var publikum i begyndelsen ikke moden til gravsteder i skovbund? I hvert fald var der forventninger om, at nedfaldent løv skulle fjernes fra gravene! Ligeledes har kirkegården gennem årene gjort mange forsøg på at styre skovbundens planter, f.eks. ved at plante *Vinca minor* . . . men den gode lerjord gør, at planten bliver knæhøj, og dækker gravstenene, med et nyt plejebæhov som konsekvens.

Ny skovafdeling på en mindre kirkegård

Kirkegårdsleder Lene Halkjær Jensen fortalte om den nye

skovafdeling på Torpen Kirkegård. Den utroligt smukke og charmerende Humlebæk Kirkegård, blev i 1977 suppleret med en ny kirkegård, Torpen Kirkegård, idet man forudså mangel på begravelsesmuligheder i sognet på det tidspunkt. Nu er det bare sådan, at dette behov ikke blev så stort som forudset og Torpen Kirkegård bruges næsten ikke.

Opgaven har været at finde løsninger, der kan gøre kirkegården attraktiv for folk i sognet. Som en start på denne proces, har man taget randbeplantningen i et hjørne af kirkegården i brug som et skovagtigt urnegravstedsafsnit. Denne randbeplantning består af eg, skovfyr og lærk med en bund af fjeldribs, hyld m.m. Bundplantningen blev fjernet og der blev etableret en ny bund af frodigt og kraftigt voksende græs. Afdelingen tegnes op ved hjælp af klippede stiforløb, derved skabes der små og store øer af grøn frodighed. Der arbejdes på at gøre den eksisterende bund botanisk interessant ved indplantning af bregner og blomster, som er naturlige i skovbunden.

Gravstederne er på 1,5m² med plads til flere urner, men det er kun gravmindet som markerer stedet for beskueren. Der er servitutter på afdelingen for at man kan bevare den tænkte ro og harmoni. Gravminderne er kors i egetræ eller egesveler, som er skåret skrå i toppen. Der monteres navneplader på begge typer af gravminder. Gravminderne laves af personalet som vinterarbejde, ligesom de støbte nummerskilte.

Interessen for dette nye tiltag er stor og der er sat 14 urner ned i løbet af de første par år. Som noget positivt er aktivite-

ten på den anonyme fællesgrav faldende på dette grundlag. Et af salgsargumenterne for den nye afdeling har været fred og ro, samt et rigt dyreliv.

Også indenfor kirkegårdsdrift handler det om at sælge "varen", ligesom med alt andet i dagens samfund.

Kirkegårdens træer: Bevar og plant nyt

Seniorrådgiver ved Institut for Geovidenskab og Naturforvaltning, Iben M. Thomsens inspirerende foredrag satte fokus på vores pleje og udvikling af træerne på kirkegårdene. Her fortalte hun om hvordan man fik etableret, plejet og først og fremmest beskyttet træerne på kirkegårdene.

For at opnå vellykkede plantninger af træer, må det sikres, at der er tilstrækkeligt plads til, at træet kan udvikle et tilstrækkeligt stort rodvolumen. Et rodvolumen, som optimalt vil være ligeså stort som træets drypzone. Efterfølgende skal træerne plejes og beskæres, så de udvikles med en tilstrækkelig opstammingshøjde m.m., så træerne kommer til at få den tiltænkte form. Se også Oliver Bühler og Palle Kristoffersens artikel i dette blad.

Den største trussel mod er træerne, er de ledelsesmæssige beslutninger der bliver truffet, som ikke altid sikrer stamme

eller højt liggende rødder mod skader. Der skal etableres en 2 meter bred zone rundt om et træ, hvor der i plejen er fokus på at beskytte træets stamme og højt liggende rødder. Endvidere må det sikres, at denne zone ikke anvendes til gravning af grave og nedsættelse af urner. Der er på de danske kirkegårde generelt overhovedet ingen undskyldninger for, ikke at 'frede' en 2 meter zone rundt om træerne, da kirkegårdene bugner af ledige arealer – placér derfor en del af dem rundt om træerne, til glæde for træets udvikling og oplevelsen af de karaktergivende træer for de kommende generationer.

Iben M. Thomsen har givet tilsagn om at skrive en artikel om emnet her i bladet. Den vil blive bragt i et af de kommende numre.

Afslutning op opsamling

Gertrud Jørgensen rundede dagen af med at takke for fremmødet og udtrykke et håb om, at alle deltagerne havde haft en god dag og fået ny inspiration.

Næste års kirkegårdskonference afholdes den 18. marts 2015.

Foredragsholdernes præsentationer på dette års kirkegårdskonference kan ses på www.ign.ku.dk ■

AVANT® Når det skal gøres nemt

Avant har de helt små minilæssere på 530 Kg men også dem, der kan løfte 1400 Kg +
Se mere end 100 forskellige redskaber på vores hjemmeside

Køb redskaber online på Avant.dk

Avant 640:
24 km/t
280 cm løftehøjde
99 cm bred

AVANT Danmark
Besøg vores 3500 m2 store showroom i Låsby

AVANT DANMARK LÅSBY: 8695 7522 WWW.AVANT.DK HØRVE MASKINHANDEL A/S: 5965 6037

Kan du leve for **17.658** kr. om måneden?

Få op til 49.600 kr./md.
– tegn en FTF-A Lønsikring
til **½ pris** i hele 2014

Få mere at vide om den nye FTF-A Lønsikring.
Sms* **Lønsikring** til **1980**, så ringer vi dig op.
Eller ring direkte til os på **70 13 13 00**.

Læs mere på ftf-a.dk

FTFA
for ansatte

A-KASSE FOR ANSATTE PÅ KIRKEGÅRDE

NYT REDSKAB I KIRKEGÅRDENES DRIFTSSTYRING

Tekst og foto af Christian P. Kjøller, cpk@ign.ku.dk
Akademisk medarbejder, Landskabsarkitekt MDL, Institut for Geovidenskab og Naturressourcer

På de store kirkegårde har de ofte faguddannede medarbejdere større frihed til tilrettelæggelse og planlægning, og nye metoder fra den generelle drift og forvaltning af grønne områder har bedre mulighed for at vinde indpas.

Nye metoder udfordrer den traditionelle tilgang til forvaltning på kirkegårdene, men giver også nye muligheder for at arbejde med styring af økonomi, anlæg, kvalitet og opgaver.

På de folkekirkelige kirkegårde har driften traditionelt været baseret på sædvane og rutiner under stabile vilkår. I de senere år er de kommet under pres, bl.a. på grund af en negativ økonomisk udvikling og ændrede begravelsesmønstre. Her spiller urnebegravelse, kortere brug af gravstederne og nye gravstedstyper ind sammen med den fortsatte urbanisering, som flytter brugerne fra kapaciteten. Det er derfor ikke altid hensigtsmæssigt at gøre som sædvanligt, og der mangler redskaber til at kvalificere, hvordan kirkegården så skal plejes, hvad der godt nok, og hvilke ressourcer det kræver.

Derfor blev der i 2010 introduceret et nyt redskab til kirkegårdenes driftsstyring bestående af de to hæfter 'Kvalitetsbeskrivelser for kirkegårde' og 'Praktisk håndbog i kirkegårdsdrift' suppleret med hjemmesiden www.altomkirkegaarde.dk. Det nye beskrivelsessystem kan og skal ikke løse alle problemer i kirkegårdenes styring og forvaltning, men det giver et grundlag for en lokalt tilpasset beskrivelse, dialog og planlægning i et fælles sprog.

Lokalt skal beskrivelserne i de to hæfter bruges til at udarbejde plejeplaner eller andre beskrivelser af kirkegården og dens driftsopgave. I beskrivelsessystemet lægges der op til, at plejeplanen indgår i en samlet driftsstyring, både med overordnede mål og målsætninger for kirkegården og andre styringsredskaber som gravstedskartotek, ressourcestyring, kortsystem mv.

Christian P. Kjølner har for nyligt afsluttet et ph.d.-projekt på Institut for Geovidenskab og Naturforvaltning på Københavns Universitet, hvor han har fulgt indførelsen af det nye redskab til driftsstyringen på 22 folkekirkelige kirkegårde fra offentliggørelsen af det nye system i 2010 og frem til 2013. Kirkegårdsforvaltningerne er af varierende størrelse og er placeret rundt om i landet, og indførelsesprocesserne er blevet fulgt gennem besøg på kirkegårdene, interviews og spørgeskemaer.

Det ny redskab

Det ny redskab er udarbejdet af Skov & Landskab på bestilling af Foreningen af Danske kirkegårdsledere og Kirkeministeriet. Beskrivelsessystemet er udarbejdet på baggrund af de kvalitetsbeskrivelsessystemer som har været brugt i den grønne sektor de seneste årtier, f.eks. 'Kvalitetsbeskrivelser for drift af grønne områder' og 'Pleje af grønne områder'. Det ligner forlæggene, men adskiller sig især på tre punkter. Dels er beskrivelserne udvidet med forskellige gravsteder og gravanlæg samt de ydelser, der knytter sig til aftalerne med de pårørende. Desuden er beskrivelserne opdelt, så det ene hæfte, kvalitetsbeskrivelsen, beskriver det ønskede udtryk af de forskellige elementer på kirkegården gennem tilstandskrav, og det andet hæfte, håndbogen, beskriver arbejdsopgaverne på de enkelte elementer gennem udførelseskrav. Endelig er kontrol og acceptkriterier udeladt. Hvor den første ændring af beskrivelsessystemet afspejler anlægstypen, kirkegården, afspejler de sidste to ændringer til en vis grad de særlige organisationsforhold, hvor menighedsrådsmedlemmer uden gartnerfaglig uddan-

nelse er forholdsvis tæt på kirkegårdsdriften, og hvor der ikke altid er kendskab til plejeplaner og kvalitetsbeskrivelser blandt de ansatte. Tilstandskravene anses som vigtige for menighedsrådets opgave med at beslutte det overordnede niveau for kvalitet og aktivitet, hvorimod udførelsen anses at være et spørgsmål om de ansattes faglighed og metodefrihed.

Indførelsen på de 22 kirkegårde

For mange af de deltagende kirkegårdsforvaltninger har det været en stor opgave at indpasse det nye system i den eksisterende forvaltning med de tilpasninger, der er nødvendig både af forvaltning og system. I løbet af de tre år er det kun et mindre antal kirkegårde, hvor brugen af plejeplaner blevet er forankret i driftsstyring, men det er også kun få forvaltninger, som har afvist at bruge systemet. Mange er i gang med at implementere systemet i plejeplaner, eller de har besluttet at gøre det, når der er tid og ressourcer til det, eller efter at andre tiltag i driftsstyringen er implementeret. Det kan være udviklingsplaner, elektronisk ressourcestyring eller kortsystem, der ses som en forudsætning. Enkelte mindre forvaltninger er uafklarede, om det nye system kan bruges til at løse de lokale problemer, der er i driftsstyringen.

Implementeringen er generelt kommet længst i de største kirkegårdsforvaltninger; her er det største behov for formel koordinering og styring. De hidtidige styringsmetoder minder også mere om den tilgang, der lægges op til i det nye system. I de små forvaltninger kræver brugen af det nye system i højere grad menighedsrådets medvirken, samtidig med at arbejdet med implementeringen tager relativt flere ressourcer.

I 2010 blev der introduceret et nyt redskab til kirkegårdenes driftsstyring bestående af de to hæfter 'Kvalitetsbeskrivelser for kirkegårde' og 'Praktisk håndbog i kirkegårdsdrift' suppleret med hjemmesiden www.altomkirkegaarde.dk. Det ene hæfte, kvalitetsbeskrivelsen, beskriver det ønskede udtryk af de forskellige elementer på kirkegården gennem tilstandskrav, og det andet hæfte, håndbogen, beskriver arbejdsopgaverne på de enkelte elementer gennem udførelseskrav.

På de mindre kirkegårde har menighedsrådet større betydning for driften og dens styring, hvilket kan give større modstand mod nye metoder, samtidig med at det her er nemmere at styre driften mundtligt end på de store kirkegårde.

Graverens eller kirkegårdslederens kendskab til og erfaring med tilsvarende metoder fra uddannelse og tidligere ansættelser har også indflydelse på implementeringen. Omkostningerne ved at sætte sig ind i systemet og tilpasse det er mindre, når man kender det i forvejen. Erfaring giver troværdighed, når der skal argumenteres for brugen af det nye redskab overfor f.eks. menighedsråd eller medarbejdere. Et andet væsentligt aspekt er, i hvor høj grad problemerne opleves lokalt. Når pengene er små, og der er behov for ændringer og prioriteringer, kommer de hidtidige styringsrutiner under pres. Der må overvejes nye måder at gøre tingene på, og modstanden mod at indrette styringen anderledes bliver nemmere at overkomme.

Brugen af beskrivelsessystemet

Generelt for alle kirkegårdene er, at det nye system bruges i den interne driftsstyring. Systemet er ikke blevet anvendt til udbud på nogle af de 22 kirkegårde, men er i enkelte tilfælde brugt til at specificere forventningerne ved samarbejde mellem kirkegårdsforvaltninger. De fleste steder, hvor brugen af det nye system er blevet besluttet, er det langsigtede mål at udarbejde en plejeplan, som omfatter både tilstand og udførelse. Der er dog variationer i, hvordan den gode plejeplan defineres lokalt, og hvad der ses som vigtigst at begynde med.

For nogle kirkegårdsledere og gravere er det vigtigst at arbejde med mål og kvalitet for kirkegårdens elementer, formuleret i plejeudtryk og tilstandskrav. Her er fokus på oplevelsen af anlægget, og hvordan indsatsen målrettes mod kvalitet for brugerne. Denne tilgang ses ofte, hvor der

har været brug for at højne eller koordinere kvalitetsniveauet, f.eks. i forbindelse med en omdannelse af anlægget. I større forvaltninger kan brugen af tilstandskrav i plejeplanen være forbundet med brug af med- eller selvstyrende teams med selvstændigt ansvar for arbejdstilrettelæggelsen, og ofte understreges den forholdsvis høje frihedsgrad for medarbejderne ved tilstandskravene. Tilstandskravene kobles ofte til planlægning og beslutninger angående kirkegårdens udvikling på kortere og længere sigt. Nogle kirkegårdsledere ser kvalitetsbeskrivelserne som en del af kommunikationen med menighedsråd og provstiuvalg og beslutningsgrundlaget for nødvendige ændringer af anlægget. Selvom der er lagt op til, at arbejdet med plejeplanen delvist er en fælles ansvar mellem menighedsråd og graver eller kirkegårdsleder, er det dog i de færreste tilfælde, at menighedsrådet går aktivt ind i arbejdet med plejeplanen. Andre gravere og kirkegårdsledere lægger vægt på arbejdsplanlægning og udførelseskrav. I plejeplanen fokuseres på de arbejdsopgaver, som knytter sig til de enkelte elementer, hvor lang tid de tager og hvordan og hvornår de udføres. Denne tilgang ses ofte hvor ressourcerne skal prioriteres, og der er brug for at tydeliggøre sammenhængen mellem arbejdsopgaven og ressourceforbrug. Det kan være generelt for kirkegården, f.eks. til erstatning for de ophævede normeringsopmålinger, eller mere specifikt de ydelser der tilbydes de pårørende i forbindelse med gravstedet. Udførelseskravene bruges også til at dokumentere arbejdsrutiner f.eks. til brug for nyansatte. Når plejeplanen kobles til arbejdsplanlægning og normering, bliver koblingen til arealregistrering og ressourcestyring væsentlige. De første skridt i arbejdet med plejeplanen bliver derfor digital opdatering

Tilstandskravene definerer det udtryksmæssige mål for arbejdets udførelse og giver frihed til at vælge plejemetoder ud fra en faglig vurdering.

af kort og timeregistrering efter elementer og opgaver. Det er især på de mindre kirkegårde at kvalitetsbeskrivelserne ikke bliver brugt, enten fordi det er besluttet ikke at bruge dem, eller fordi opgaven ikke er blevet prioriteret endnu. Argumentet er ofte, at det ikke er nødvendigt at skrive ned, hvad man plejer at gøre for at gøre det. Lignede udtalelser kan også høres i forvaltninger, som er i god gang med implementeringen. Beskrivelserne er ikke nødvendige her og nu, men det bliver de med de forandringer, som må forventes.

Erfaringerne med plejeplaner og beskrivessystemet

Erfaringerne fra kirkegårdene drejer sig først og fremmest om brug af beskrivelser og plejeplaner internt i driftsorganisationen i modsætning til andre kvalitetsbeskrivelsessystemer, som i højere grad retter sig mod beskrivelser mellem driftsherre og entreprenør. Det giver indsigt i de specielle forhold i forvaltningen af kirkegårdene, men også i de forskellige muligheder, der ligger i grønne kvalitetsbeskrivelser som redskab i driftsstyringen og del af en samlet forvaltningspraksis.

I kirkegårdsforvaltningerne er der forskellige holdninger til, om beskrivelserne giver frihed, eller om de vil begrænse fagligheden. Frygten for begrænsningen bliver især udtrykt, når plejeplanen har fokus på udførelseskrav og arbejdsopgaver, især hvis kravene bliver stillet ovenfra. Udførelseskravene er dels oplagt til at organisere arbejde mv. i forhold til de enkelte elementer. Også i forhold til erfaringsopsamling og dokumentering af arbejdsrutiner både i elementbeskrivelser og i komprimerede årsplaner er

udførelseskravene oplagte. Men samtidig kan de opleves som en begrænsning af den faglige frihed, især hvis de bliver besluttet uden om de driftsudførende.

Tilstandskravene derimod definerer kun det udtryksmæssige mål for arbejdets udførelse, og giver frihed til at vælge plejemetoder ud fra en faglig vurdering. De bruges derfor til dialog om mål og kvalitetsniveau, både blandt de driftsudførende, men også i forhold til driftsbestilleren, menighedsrådet. Tilstandskravene definerer stadig den gartneriske opgave, men er tættere på oplevelsen af anlægget og har dermed tråde til dets udtryk, udviklingen af elementerne og deres målsætning. Til gengæld er der en længere afstand mellem tilstandskravene og de nødvendige ressourcer, som er bedre udtrykt gennem udførelseskravene. Et ensidigt fokus på udførelseskravene risikerer dog at kappe forbindelsen til brugen af anlægget, som plejen skal støtte op om, og uden hvilken der ikke var nogen grund til at udføre drift i det hele taget. Der er brug for bevidsthed om, hvilke ønskede tilstande i form af mål og tilstandskrav, der svarer til udførelseskravene.

Udførelseskravene er især knyttet til viden om arealer, mængder og ressourceforbrug, mens tilstandskravene i større grad er knyttet til oplevelser og målsætninger. Herved bliver plejeplanen afhængig af bevidst og systematisk arbejde med forskellige aspekter af forvaltningen, som der generelt ikke har været fokus på i kirkegårdsforvaltningerne.

I forhold til udbud af den grønne drift vil beskrivelsen af elementerne være en blanding af tilstandskrav og udførel-

seskrav, hvor det enkelte kvalitetskriterie enten er tilstand eller udførelse, for at opnå en entydig beskrivelse, der er nem at prissætte og kontrollere. Denne entydighed er ikke nødvendig i den interne styring af kvalitet og drift, hvor tilstandskrav og udførelseskrav på de enkelte kriterier supplerer hinanden i en sammenhængende beskrivelse mellem målsætning og ressourcestyring. Da beskrivelsessystemet primært bruges internt i kirkegårdsforvaltningerne, er den manglende fokus på kontrol ikke noget problem.

Tilpasning en del af processen

Som nævnt i indledningen er det nye system ikke fuldstændig tilpasset de traditionelle kirkegårdsforvaltninger, og kan heller ikke være det, da arbejdet med plejeplaner netop er en ændring af den hidtidige sædvanebaserede praksis for driftsstyring. Det nye system hænger sammen med en ændring af tilgangen til drift og forvaltning generelt og ikke bare med plejestyring.

Den manglende tilpasning kan delvis forklare den langsomme eller manglende implementering af plejeplanerne på især de små kirkegårde. På de store kirkegårde har de ofte faguddannede medarbejdere større frihed til tilrettelæggelse og planlægning, og nye metoder fra den generelle drift og forvaltning af grønne områder har bedre mulighed for at vinde indpas. På de mindre kirkegårde har menighedsrådet større betydning for driften og dens styring, hvilket kan give større modstand mod nye metoder, samtidig med at det her er nemmere at styre driften mundtligt end på de store kirkegårde.

Fremtiden

Udbredelsen af det nye system er oppe mod den traditionelle tilgang til styringen af kirkegårdsdriften, og det er et åbent spørgsmål i hvor høj grad, det vil blive brugt især ude på de små kirkegårde. De forandrede forudsætninger for kirkegårdenes forvaltning peger dog mod, at det vil blive brugt, fordi det kan være en del af udviklingen af kirkegårdenes driftsstyring. Kirkegårdene hører desuden fagligt til de grønne områder, hvor plejeplaner og beskrivelser ofte er en del af driftsstyringen.

Der må dog ske en tilpasning af brugen af systemet, så det bliver tilpasset både de generelle forhold på kirkegårdene og de lokale forhold. Men der er også behov for, at forvaltningerne bliver tilpasset, så plejeplanerne giver mening, for en isoleret plejeplan i en sædvanebaseret forvaltning er svær at sætte i spil. Tilpasningen af organisationen vil derfor i nogen grad dreje sig om at indarbejde ikke bare nye systemer og planer, men også andre styrings- og forvaltningsmetoder, som knytter sig

til udfordringerne for forvaltningen af kirkegårde og grønne områder generelt. Det gælder hvad enten, det er overblik over ressourceforbrug, brugerorientering, planer og strategier for udviklingen eller rutiner for dialog og prioritering, der er brug for.

Kilder:

Kjøller, C.P., 2013. Cemeteries – Organisation, management and innovation. ph.d.-afhandling, Institut for Geovidenskab og Naturforvaltning, Københavns universitet, Frederiksberg.

Guldager, S., Kristoffersen, P., Kjøller, C.P., 2010a. Kvalitetsbeskrivelser for kirkegårde. Park- og Landskabsserien nr. 41. Skov & Landskab, Hørsholm.

Guldager, S., Kristoffersen, P., Kjøller, C.P., 2010b. Praktisk håndbog for kirkegårdsdrift. Park- og Landskabsserien nr. 41. Skov & Landskab, Hørsholm.

Juul, J.O., Bjerregaard, S., Dam, T., 1998. Kvalitetsbeskrivelser for drift af grønne områder. Forskningscenteret for Skov & Landskab, Hørsholm.

Dam, T., Holgersen, S., 1989. Pleje af grønne områder: beskrivelse, udbud og styring. Landsforeningen Danske Anlægsgartnermestre, Vanløse. ■

Dorrit & Palle Andreassen
Nørremarksvej 54
5690 Tommerup
CVR 61077014
Tlf 64 762270

Thuja & Buksbomhæk

til kirkegårde.

Se priser og aktuelle størrelser på:

www.wittenbergplanteskole.dk

Selvkørende kistevoan

Balles unikke kistevoan og reolsystemer sætter helt nye standarder for transport og opbevaring af kister i kapeller, hos bedemænd og på krematorier.

Konceptet fjerner helt behovet for manuelle løff og medførere, at en enkelt medarbejder kan klare hele håndteringen. Herunder også opbevaring af kister på reoler i tre etager, hvilket optimerer pladsudnyttelsen.

Se kistevoan og reoler
i funktion på
www.balleinnovation.dk

www.balleinnovation.dk

SE FILM PÅ

CE

Cedervej 2 C
DK - 7400 Herning
+45 7216 1755
post@balleinnovation.dk
www.balleinnovation.dk

Balle
INNOVATION

- vi sætter bevægelse i tingene!

KIRKEGÅRDEN DER FORSVANDT

Tekst: Jens Dejgaard Jensen, jdj@hvejsel.eu

Fotos: Museum Østjylland.

Skeletters armstilling kan bruges til datering af middelaldergrave. Her er vist 3 af flere armstillinger fundet på Tjærby ødekirkegård: Armstilling A (armene ned langs siden, år 12-1300), armstilling B (armene langs siden, hænder på lårbænen eller hofter, år 13-1400), samt armstilling D (armene bøjet og krydset med hænderne ved ansigt, fra år 1400).

Vi har svært ved at forestille os at en kirkegård kan nedlægges, forvitte, forsvinde og glemmes. Vi har dog 460 kendte ødekirker og ødekirkegårde i Danmark. Spørgsmålet er hvor mange flere vi ikke kender . . .

Kirkegårdens udsendte har været til seminar om emnet, arrangeret af Museum Østjylland.

I Tjærby nær Randers har Museum Østjylland, ved museumsinspektør Inger Marie Hyldgård, foretaget totaludgravning af en kirkegård og en kirketomt, som blev nedlagt ca. år 1500. Kun meget få undersøgelser af dette omfang er foretaget, de er i sagens natur meget tidkrævende og kostbare. I Tjærby afdækkede arkæologerne 12-1300 grave, hvoraf 56% indeholdt et skelet. Skeletternes armstilling kan bruges til datering af gravene – og det fremgår at kirkegården

blev flittigt brugt fra ca. år 1100 til 1400. Brugen aftager meget frem til ca. 1500, og senest omkring reformationen (1536) rives kirken ned.

Kirkegårdens udseende

Inger Marie Hyldgård fortæller, at der er spor efter et dige ved kirkegården – men ikke nogen grøft sammen med diget, som det er kendt fra andre middelalderkirkegårde. Der er heller ikke fundet spor efter gravminder – de overjordiske spor efter kirkegården er meget sparsomme.

Var der familiegravsteder på Tjærby kirkegård?

”Nej, familiegravsteder er af nyere dato. Men for den ældste del af gravene har der været en vis orden, gravene ligger rækkevis. Andre steder er det kendt, at man i den tidlige middel-

alder begravede mænd og kvinder for sig. Vi kan ikke afgøre, om det har været sådan i Tjærby, de ældste graves skeletter er enten borte, eller for medtagede til kønsbestemmelse. Dog ser det ud til at børn op til 5-6 års alderen i en vis udstrækning er begravet i samme område. Men hen i 1300-tallet går strukturen med grave i rækker i opløsning – det falder sammen med antallet af begravelse falder, måske som følge af nedgang i befolkningen efter pest-epidemierne.”

Skeletternes sprog

Skeletterne blev også undersøgt af Charlotte Primeau, Retsmedicinsk institut. Konklusionerne om Tjærby-folket er:

- Kvinders gennemsnitshøjde: 154 cm
- Mænds gennemsnitshøjde: 165 cm
- Børnedødelighed min. 40%
- Middellevetid ca. 28 år
- Voksnes levetid 35-40 år.

Mange skeletter viste tegn på sygdomme på grund af underernæring – det fortæller dog, at de pågældende overlevede sult og mangel på næring. Men samtidig fortæller skeletterne også, at det var et samfund, hvis indbyggere fra tid til anden sultede.

Hvad gemmer jorden?

Niels Engberg, Nationalmuseet, fortalte om 460 kendte ødekirker og ødekirkegårde på landet i Danmark. Især i tiden omkring reformationen og frem til 1600 blev mange kirker og kirkegårde nedlagt. Nedlæggelser kendes dog fra alle tider, med Mårup kirke i Vendsyssel som det seneste eksempel, og Buderupholm kirke i Himmerland som et andet eksempel fra nyere tid.

Vore skriftlige kilder fra middelalderen er stærkt begrænsede. Hvis vore skriftlige kilder var lige så gode som f.eks. på Orkney-øerne, kendte vi sikkert adskillige 1000 ødekirkegårde, mente Jakob Kieffer-Olsen, Nationalmuseet. Ingen (øde)kirkegårde ældre end fra 1000 årene er kendt – arkæologernes drøm er at finde en kirkegård fra perioden 700-1000, for den må være her, et eller andet sted!

Kilder:

Seminar om ødekirker og ødekirkegårde på landet, 2013, Museum Østjylland.

Hyldgård, I. M., 2012: Tjærby ødekirke og kirkegård. Årbog 2012 Museum Østjylland, s. 62-73. ■

Særudstilling om Tjærby ødekirke og ødekirkegård

Den 21. juni åbner Museum Østjylland i Randers en særudstilling om udgravningerne. Se mere på www.museumoj.dk.

STIGA DAG

26. april 2014 kl. 10-14

Stiga har 80 års fødselsdag, og det markerer vi på Stiga dagen med 3 fødselsdagstilbud til dig. Kom forbi den 26. april og få inspiration til din have og deltag i konkurrencen om Stiga maskiner. Du kan på stiga.dk se hvilke forhandlere, der afholder Stiga Dag.

Fødselsdagstilbud

Multiclip 50 SE Plus B

Fødselsdagspris
2.796,-

- Galvaniseret stålskjold
- 48 cm klippebredde
- Kraftig B&S 750 motor
- Selvkørende
- Central højdejustering
- Elstart

Park Compact 14

Fødselsdagspris
19.196,-

- 95 cm klippebredde
- Hydrostatisk transmission
- Mekanisk hjælpestyring
- Knækstyring
- B&S Powerbuilt motor

Park 520

Fødselsdagspris
27.996,-

- 95 cm klippebredde
- Hydrostatisk transmission
- Hydraulisk servostyring
- Knækstyring
- B&S Powerbuilt motor

Vind en Stiga på Stiga Dagen

Se mere på stiga.dk

Priserne er ekskl. moms

Tilbuddet gælder kun den 26. april 2014. Begrænset antal.

STIGA

JULEHYGGE FOR KIRKEGÅRDENS BESØGENDE

Tekst og foto: Tinna Schmidt Petersen, tinna@nrsundbykirke.dk
Kirkegårdsleder, Nørresundby kirkegård

Det var ikke noget dyrt arrangement: Bordene var julepyntet og der blev serveret småkager, kaffe og gløgg. Julemusikken spillede i højtalerne og alle på kirkegården gav en hånd med.

Det var ikke nødvendigt med underholdning: Der blev snakket og snakket, og det var det, som målgruppen - kirkegårdens besøgende - havde brug for...

Jeg vil gerne fortælle en lille sød julehistorie om hvordan, vi kan gøre noget for de sørgende og ensomme mennesker, vi møder på kirkegården.

Vi har tit, gartnerne og jeg, snakket om hvor mange ensomme mennesker der egentlig kommer og besøger deres kære grave. De får en lille sludder med andre som også besøger deres kære gravsteder. Og så en snak med gartnerne på kirkegården når de lige går forbi.

Jeg hører så tit, at vi ikke skal bruge penge og ressourcer på de døde, men jeg mener jo bare at det er de dødes fami-

lier og pårørende, som vi gør kirkegården pæn og indbydende for. Men jeg tænkte at jeg kunne gøre noget mere.

Kirken gør ikke så meget for dem som har mistet

Tanken som strejfede mig var, at kirken gør rigtig meget for babyer, store og små børn og så dem som er interesserede i forskellige foredrag. Men når nogen har mistet, er de ligesom sat lidt udenfor, de tilbud som vores kirke har. Kirken har selvfølgelig åben alle dage i forskellige tidsrum, men jeg synes at der manglede noget for vores pårørende. Så jeg spurgte MR formanden om jeg måtte prøve at lave et julearrangement for dem; det synes han var en god ide.

Jeg ville ikke lave opslag på tavler eller annoncer i avisen, da min målgruppe jo var de mennesker som gartnerne og jeg så tit hilser på og som tit besøger deres gravsted. Så jeg lavede små sedler, hvor gartnerne og jeg inviterede til hyggeligt samvær, en tår gløgg og en småkage og ellers fri snak.

Gartnerne fik nogle stykker i lommen og delte lystigt ud 4 uger inden datoen for arrangementet. Der blev delt ca. 60 sedler ud.

Snak og julehygge

Da det langt om længe blev tiden for mit lille nye arrangement, var jeg ærlig talt lidt nervøs. Jeg blev helt bange for at der ikke ville komme nogen, klokken blev 13 og indkom 49 gæster. Vi havde dækket fint op med julepynt, juletræ og hygge lys og der var julemusik over højtalerne. Der blev serveret gløgg, kaffe og småkager mm. Underholdning var der ikke noget af og det var bestemt heller ikke nødvendigt, for der blev snakket og snakket. Et par timer efter sluttede arrangementet og gæsterne var så taknemmelige og glade for invitationen; gartnerne og jeg fik kun positive tilkendegivelser.

Prøv det!

Den følelse jeg havde da gæsterne gik, er helt ubeskrivelig, jeg fik så mange kram og taknemmelige håndtryk fra personer, som jeg ellers kun lige havde hilst på eller talt i telefon med.

Jeg kan kun opfordre til at andre gør det samme: Mine gartnerne og jeg er bare så glade for arrangementet, så det er bestemt ikke sidste gang vi gør noget lignende.

Selv her længe efter kommer gartnerne ind og siger, at de stadig får mange positive tilkendegivelser fra dem de møder ude på kirkegården, som var med til julehyggen.

En sidste tanke...

Det var et super godt arrangement: Der var ikke dyre annoncer i aviserne, det var ikke 3 retters menu og der var ingen underholdning. Vi fik hjælp fra vores fantastiske køkken/rengøringsdame og så gav vi alle ellers en hånd med, og hyggede os med det. Så det blev heller ikke en dyr dag og vores gæster nød det. De var så glade for at der var mulighed for bare at snakke sammen; det var det de havde mest brug for. ■

WEIDEMANN

YANMAR

AMMANN

GTJ

**MASKINER OG UDSTYR,
DER LETTER ARBEJDET**

Weidemann mini- og kompaktlæssere kommer i flere størrelser og med masser af forskelligt udstyr til det daglige arbejde på kirkegården.

Tilmeld dig vores nyhedsbrev på stemas.dk og modtag gode råd, nyheder, kampagner mv.

Midt- og Nordjylland
Søren 2032 7034

Sjælland
Hans Peter 4030 7549

Syddjylland/Fyn
Peter 2025 8898

Vestjylland
Henning 2142 6676

**MARKEDETS
STÆRKESTE
PARTNER**

www.stemas.dk
stemas@stemas.dk

BRANDSOFT

Komplette IT-løsninger
til kirker og kirkegårde

www.brandsoft.dk

Industrivej Syd 13 C · 7400 Herning · Tlf. 9928 3565

ERIK SØVNDAL

- 25 ÅR I HOLSTEBRO

Erik Søvndal kunne d. 1. marts 2014 fejre sit 25 års jubilæum i Holstebro; heraf har de seneste 22 år været som kirkegårdsassistent.

Han er kendt for at være vellidt og respekteret blandt både ansatte og besøgende på kirkegårdene.

Erik er personalets mand – han varetager alt omkring personalet og også eventuelle personalesager.

Han tager gerne personalet med på råd og uddelegerer ansvaret til dem. Personalets ve og vel ligger Erik meget på sinde og de ved, at de altid kan gå til ham med spørgsmål og problemer.

Omvendt er Erik også sit ansvar bevidst og han er ikke konfliktsky. Han tager gerne en diskussion og er ikke bange for også at skulle træffe beslutninger som kan være ubehagelige, hvis det skulle være nødvendigt.

Erik er meget interesseret i maskiner og teknik og sætter sig altid ind i hvordan nye maskiner og teknikken i krematoriet fungerer. Det gør også at personalet altid ringer til ham, hvis der er noget der ikke virker - for de ved, at han som oftest kan løse problemerne. Han får meget ros af kredsen omkring sig på jobbet og hans stærke side er først og fremmest hans menneskelighed - og så selvfølgelig maskinerne. Han har sin egen måde at sige tingene på og det er ikke altid, han får udtrykt sig korrekt – men de ansatte forstår altid hvad han mener.

Privat er Erik et familiemenneske. Han er gift med Aase og far til 3 voksne børn og følger gerne med i deres liv og levned.

Erik ynder at tilbringe fritiden sammen med familie og venner og nyder at tage på campingture i ind- og udland. Erik har først rigtig ferie, når campingvognen er spændt efter bilen og han er undervejs.

Når han er ude i verden, skal han med sikkerhed også lige ind for at se lidt på de lokale kirkegårde.

På generalforsamlingen den 7. juni 1998, på Hotel Marienlyst i Helsingør, blev Erik valgt ind i FDK's bestyrelse, og blev derved afløser for kirkegårdsleder Aksel Stigaard, der også var fra Holstebro. Siden har Erik gjort en flot indsats i bestyrelsen, især har han været kirkegårdsassistenternes mand og den som skulle holde styr på meget af FDK's materialer.

I FDK's bestyrelse hører vi hvert år om nye og spændende steder, han har besøgt, og vi elsker at møde ham lidt med hans campingvogn. Men som den sindige jyde han er, lader han som ingen ting...

Der skal lyde en stor tak fra FDK's bestyrelse for den indsats han yder til FDK og tak for de mange input han kommer med under vores møder. Vi er ikke i tvivl om at din nye kirkegårdsleder overtager en arbejdsom og dygtig assistent. Og det tekniske område kan han trygt lade Erik om.

STORT tillykke med de 25 år i Holstebro. ■

*Vi er dem med
det
brede sortiment*

- Buske, træer, stedsegrønne samt hække
- Rhododendron og surbundsplanter
- Roser, stauder, græsser og bunddække

Alle planter leveres i høj kvalitet og det er altid muligt at få et godt tilbud på større planteleverancer.

Vejenbrød Planteskole A/S

Vejenbrødvej 25 - 2980 Kokkedal - Tlf. 48 28 01 77 - Fax. 48 28 01 96

www.vp-as.dk - salg@vp-as.dk

Maskiner og teknik er et af Erik Søvnalds store interesseområder: Han har udviklet den rygbårne bøjle til ophængning af hækklipperen og har også været aktiv i afprøvningen af methanol som drivmiddel til køretøjer på kirkegårdene.

”Han er en rar leder”
(citater: Jens Peder, tillidsmand).

Erik Søvnald er vellidt og får megen ros af både medarbejdere og besøgende på Holstebro Kirkegårde.

Professionel rod-, stød- og stubfræsning gennem 33 år

Rodvælter og andre vanskelige stød

fræser vi skånsomt og effektivt bort på en miljørigtig måde. Det eneste vi efterlader er en bunke spån.

Vi har Europas mest effektive maskinpark af rodfræsere!

Hasselholm AB - Box 263 - SE-441 25 Alingsås
Tel. +46 (0)322-502 90 Fax +46 (0)322-551 80 -
www.hasselholm.se - info@hasselholm.se
Vort gratisnummer: 80 88 12 16

Jobrotation

på folkekirkens kirkegårde

- Et effektivt redskab til opkvalificering!
- En kvalificeret vikar som afløser!
- Nye og bredere kompetencer som udbytte!
- Jobrotation er hverken dyrt eller besværligt!

Kontakt og hør nærmere om mulighederne:

AMU Nordjylland Sandmoseskolen
Annie Sønderby
ansb@amunordjylland.dk
Tlf. 21 20 71 96

AMU Syd
Julian Smith
js@amusydk.dk
Tlf. 25 24 09 01

Selandia CEU
Troels Stilling Stensballe
tsst@sceu.dk
Tlf. 28 88 51 89

Ulfborg Kjærgaard, Byggetek
Thomas bonde Birch
thbi@mercantec.dk
Tlf. 40 22 91 53

Jordbrugets UddannelsesCenter
Århus
Hanne Gylling
hg@ju.dk
Tlf. 21 58 78 34

Roskilde Tekniske Skole/Vilvorde
Hans Kristian Leinum
hkl@rts.dk
Tlf. 30 17 38 54

KURT ANHØJS AFSKEDSRECEPTION

Tekst og foto: Jens Zorn Thorsen,
jeztho@gmail.com

Kurt Anhøj har været ansat som kirkegårdsleder i Horsens i 31 år. De kommende år skal bl.a. bruges på familien og på huset - der er af ældre dato - og som ligger i en have på 5.000 m².

Den 28. februar 2014 blev der afholdt afskedsreception for kirkegårdsleder og landskabsarkitekt Kurt Anhøj, Horsens Kirkegårde.

Fredag den 28. februar 2014 var også sidste arbejdsdag for 65-årige Kurt Anhøj, som i en menneskealder har båret Horsens Kirkegårde igennem tidens udfordringer, med nogle af de væsentlige egenskaber som kræves af kirkegårdsledere: God ledelse, grundighed, stædighed, loyalitet og tålmodighed, som det blev fremhævet adskillige gange i flere af talerne.

Kurt Anhøjs mærkesager er fortsat aktuelle for branchen,

som f.eks. fastholdelse af helårsansatte gartnere contra vinterhjemsendelse; bedst mulige løsninger til færrest mulig omkostninger; forvaltning af arbejdstøjsregulativet og andre tillæg for gartnere samt udvikling og projektering af urnegravstedsanlæg med flerårige vedligeholdelsesaf-taler. Kurt Anhøj har været fascineret af kirkegårdenes spændingsfelt i samfundet og udviklingsmulighederne i stillingen og har også støttet bestyrelsesarbejdet med til-lidsposter og faglige bidrag til mærkesager omkring især økonomi og har altid været engageret i aktuelle problema-tikker.

Ved samme lejlighed blev en anden netop fratrædt kollega

To markante skikkelser indenfor kirkegårdsbranchen har sagt farvel til jobbet som kirkegårdsleder i løbet af de seneste måneder; Kurt Anhøj og Aksel Stigaard. Jf. kirkegårdsleder Niels Kruse fra Viborg, kan de begge se frem til et nyt liv uden besværlige gravstedspriser.

spottet; nemlig tidligere kirkegårdsleder ved Holstebro kirkegårde, Aksel Stigaard. Sammen blev de for en stund, af Kirkegårdsleder Niels Kruse fra Viborg, tryllet om til et nyt liv uden besværlige gravsteds priser.

Kirkegårdsassistent Tonny Lohmann Jensen takkede Kurt Anhøj for et godt samarbejde.

Kurt Anhøjs efterfølger er ansat. Det er Jan Langmach Nielsen som, med en teknisk diplom i parkvirksomhed, kommer fra en stilling i Odense kommunes kirkegårdsforvaltning og et kort ophold på Vejle Kirkegårde. ■

ÆGTE CHAMPIGNON KOMPOST

C-KOMPOST
NYHED
Vare-nr. 8153876

CHAMPIGNON KOMPOST
Den ægte kompost af champignonsjord!

Komposten er lugtfri og optages fuldstændig af jorden. Dejlig fugtig og fin substans, der ikke støver. Ved plantning må der højst anvendes ca. 20% C-KOMPOST i blandingen.

GRATIS LEVERING DIREKTE TIL KIRKEGÅRDEN
**Gælder alle brofaste øer.*

Dan-Sand

RING 96 56 41 00

DSN AS
N.A. JENSENSVEJ 1,
TORNBY
9850 HIRTSHALS
WWW.DANSAND.COM

Alle priser er eks. moms og fragt. Forbehold for trykfejl & prisstigninger.

IHI minigravere
Salg - service - reservedele

Japansk kvalitet

IHI 19VXT

- 1920 kg
- Motor 15 HK
- Luksus kabine med radio
- Arbejdslygter
- Mekanisk hurtigskift
- Graveskovl 30 cm.

Kampagnepris
169.500,-
Excl. moms

Christian Petersen · mobil 25 75 71 45 (Sønderjylland og Fyn)
Julius Bjerg · mobil 40 33 26 61 (Resten af landet)

Holsø-Maskiner
IHI · Venieri · Giant · Merlo · Oelle · Boscaro · Orsi · Kroghejse- & Tipvogne

Brdr. Holst Sørensen A/S
Obbekærvej 105-107 · 6760 Ribe · tf. 76 88 44 00 · www.bhsribe.dk

TEMADAG FOR KREMATORIEFORVALTNINGERNE

Tekst: Tommy Christensen, tc@svendborg-kirkegaard.dk

Fotos: Erik Bach og Tommy Christensen

Formiddagen blev brugt på en gennemgang af det nye stregkodesystem, der anvendes på Fælleskrematoriet i Ringsted, samt en debat om etik og god opførsel i arbejdet på et krematorium.

DKL har afviklet en temadag den 20. februar i henholdsvis Benløse Sognegård og Ringsted Fælleskrematorium.

Der var 33 deltagere som repræsenterede 10 krematorier rundt i Danmark. Det var fortrinsvis krematoriemedarbejdere, der arbejder med det praktiske i krematorierne der deltog, men også administrativt personale var til stede.

Stregkodesystem

Man startede med en teoretisk gennemgang af det stregkodesystem, man bruger i det nye fælleskrematorium i Ringsted. Stregkoder i krematoriedrift er spændende nytænkning til styring af flowet i den daglige drift og som samtidigt minimerer muligheden for menneskelige fejl. Jørgen Henriksen fra Brandsoft, som har udviklet systemet i Ringsted, fortalte om opbygning af systemet med 12

stregkodeaflysninger før man kan betragte den enkelte sag som afsluttet. Daglig leder af fælleskrematoriet Tom Olsen fortalte om de tanker og behov der ligger til grund for opbygning, antal og rækkefølge i stregkodesystemet.

Etiske overvejelser.

Som altid, gav dette begreb en god debat; for hvad er god etik og opførsel når man arbejder på en arbejdsplads, som er så specialiseret og anderledes som et krematorium nu er. Der er jo ikke nogen i branchen der er i tvivl om, at der skal udvises stor respekt i det daglige, med transport og håndtering af kister og i forhold til pårørende osv. Vigtigheden af at have nedskrevne regler, hvis man nu bliver konfronteret eller spurgt, blev drøftet, ligesom hvad urnen bør indeholde, ud over asken såsom skruer, søm og implantater osv. Et krematorium skal til enhver tid kunne tåle at blive gået

Efter frokosten var der rundvisning i fælleskrematoriet i Ringsted, der servicerer en stor del af Sjælland.

efter i sømmene; der må ikke være noget som helst at pege fingre ad.

Fælleskrematoriet i Ringsted

Efter frokost viste Tom Olsen rundt i Ringsteds nye fælleskrematorie, som i det daglige servicerer en meget stor del af Sjælland og bl.a. 52 bedemandsforretninger. En smuk

og gennemtænkt virksomhed, som efter små indkøringsproblemer begynder at fungere rigtig fint. Vi så hvordan stregkodesystemet bliver brugt i det daglige og hørte om de mange og store udfordringer der har været i at etablere så stort et krematorie.

En rigtig god dag hvor meget blev diskuteret og vendt. ■

Et miljøvenligt valg

- det gør en forskel

ECOURN
WWW.ECOURN.DK

Testet af Dansk Teknologisk Institut.

KURSUSTILBUD

GRUNKURSUS FOR KREMATORIEMEDARBEJDERE

DKL's grundkursus henvender sig til både til nyansatte krematoriemedarbejdere og ansatte, der har flere års erfaring fra arbejdet i et krematorium. Foto: Erik Bach.

I dagene 21 – 24. oktober 2014 afholder DKL grundkursus for krematoriemedarbejdere.

Kurset afvikles på Svendborg vandrehjem / Danhostel med overnatninger og fuld forplejning.

Et grundkursus for krematoriemedarbejdere henvender sig til nyansatte i branchen eller medarbejdere som endnu ikke har modtaget tilbud om sådan et kursus. Også krematoriemedarbejdere som har behov for en opdatering, kan have glæde af et grundkursus. På et grundkursus bliver man introduceret og grundlæggende klædt på til at arbejde i et krematorium med alt hvad dette måtte indebære med hensyn til tekniske og menneskelige kvaliteter. Kompendie udleveres ved kursusstart og der er plads til 12 – 15 kursister.

Praktiske oplysninger

Tid og sted

21. – 24. oktober 2014
Danhostel Svendborg
Vestergade 45
5700 Svendborg
Tlf.: 62 21 66 99

Tilmelding

Tilmelding kan ske på mail til: erik@dkl.dk

KIRKEGÅRDENS ADMINISTRATION

Hvordan formuleres brevene om misligholdte gravsteder, manglende betaling, hjemfald o.a.?
Få inspiration fra dine kolleger på FDK's Administrationskursus. Foto: Lene Jensen.

FDK afholder kurset 'Kirkegårdens administration' i dagene 7. - 9. oktober 2014.

Kurset afholdes på Vissenbjerg Storkro og henvender sig til kirkegårdsledere, kirkegårdsassistenter, kontoransatte og alle andre, der i det daglige beskæftiger sig med kirkegårdens administration.

På kurset gennemgås emner som den basale lovgivning og praksis på kirkegårds- og forvaltningsområdet, den digitale dødsanmeldelse, GIAS, elektronisk timeregistrering, ergonomi og sikkerhed, mødet med mennesker i sorg og andre relevante emner.

Uanset om man er nyansat eller har mange års erfaring indenfor kirkegårdsadministrationen, er her en god mulighed for at blive opdateret med de seneste ændringer i den grundlæggende lovgivning, få ny viden og hente inspiration til udførelsen af det daglige arbejde. Programmet kan findes på FDK's hjemmeside www.danskekirkegaarde.dk

Praktiske oplysninger

Tid og sted

7. – 9. oktober 2014
Vissenbjerg Storkro
Søndersøvej 30
5492 Vissenbjerg
Tlf.: 64 47 38 80

Pris for deltagelse

Kr. 4.400,- (For FDK's medlemmer)
Kr. 4.900,- (Øvrige)

Tilmelding

FDK's sekretariat
Hørsholm Kirkegård
Kirkegårdsvej 1, 2970 Hørsholm
Mail: kontor@danskekirkegaarde.dk

**Gianni
Ferrari**

Turbo Z

Hydrostatisk Zero Turn plæneklipper med

23 hk benzin motor - 112 cm klipper for bagudkast og bioklip

Ekstra tilbehør: Slagleklipper - Vertikalskærer

Se alle modellerne på www.atcodanmark.dk

Østerbyvej 23 - 5500 Middelfart
tlf. 64 40 30 18
E-mail atco@atcodanmark.dk

Norcar DK

tlf. 9621 9020

Den perfekte hjælper på kirkegården:

Norcar 755

- Knækstyret
- Har ekstremt snæver venderadius
- Konstrueret med henblik på ergonomi og sikkerhed
- Alle funktioner styres fra et joystik
- Minimal belastning af underlaget
- Smidig i trange omgivelser
- 4-hjulstrukket
- 20 hK Kubota dieselmotor
- Lav egenvægt
- Stort redskabs program, bla. Løvsuger - Gangrøver - Gravsstenstang m.m.

norcar

Læs mere på www.norcar.com

Ring for nærmere info eller demo af maskinen.

SMUKKE PLANTER DANNER RAMMEN OM FREDFYLDTE STEDER

På Birkholm er vores specialrådgivning til rådighed, uanset om behovet er allé træer eller hækplanter. Vi producerer i alle størrelser, og vi leverer planter til såvel nye anlæg som til udskiftning eller efterplantning af bestående. Ring eller skriv til os.

VENLIG HILSEN JEANETTE, MERETE, OVE, CAMILLA OG OLE

Birkholm Planteskole a-s har opbygget en meget central position i markedet, og fokus er konstant rettet mod udvikling, kvalitet og kundeservice.

KONTAKT OS PÅ 4817 3126 ELLER BIRK-HOLM@BIRK-HOLM.DK

Gå også på www.birk-holm.dk og www.birkholmshop.dk hvor du i shoppen jævnligt bør tjekke **ÅRSTIDENS STÆRKESTE TILBUD.**

STAMA Multi El Truck 48v

Dansk produceret lydsvag kvalitetstruck med lille venderadius. Trucken er kun 1 meter bred, så den kommer frem på selv de smalleste stier. Kan leveres med drejelad og ekstra høje sider som vist samt vedligeholdelsesfri lithium batterier

STAMA Mini El Truck 24v

Lille smal kvalitetstruck med stort udstyrprogram og servostyring. Laster 750 kg. Kan leveres med drejelad, indregistreret på danske nummerplader eller med vedligeholdelsesfri lithium batterier

STAMA Maxi El Truck 48v 4WD

Markedets eneste 4 WD el truck!
Stort udstyrprogram - bl.a. ekstra høje sider, drejelad, lygtesæt m.m. Fantastisk ydeevne med stor trækraft og stor lasteevne - ideel til jordkørsel m.m. Kan leveres indregistreret og med lithium batterier, der tåler op til 10.000 op/afladninger

GMR
Care for the ground

Saturnvej 17 8700 Horsens Tlf.: 7564 3611 www.gmr.dk

STAMA

STENSBALLE

NESBO

FORENINGEN FOR KIRKEGÅRDSKULTUR

inviterer alle interesserede til årsmøde i Maribo, 16.-17. juni

Program

Mandag den 16. juni foredrag og introduktion til områdets kirkegårde.

Tirsdag den 17. juni ekskursion til kirkegårde i Maribo og omegn, samt Søholt gods.

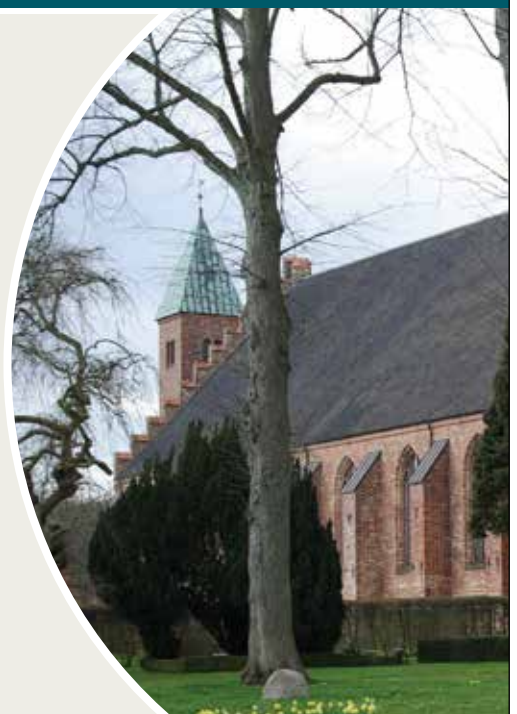
Pris inkl. fuld forplejning **kr. 2850,-**.

Medlemmer af foreningen betaler **kr. 2450,-**.

Tilmelding senest 12. maj, samt udførligt program på

www.kirkegaardskultur.dk.

Foreningen for Kirkegårdskultur er et fællesskab af kirkegårdsinteresserede, som omfatter alle faggrupper med tilknytning til kirkegårde: kirkegårdsansatte, menighedsråd, stenhuggere, landskabsarkitekter, provstier samt private. Medlemskab koster 300 kr. årligt. Bliv medlem via hjemmesiden www.kirkegaardskultur.dk.

Wadi Al-Salam

Begravelsespladsen Wadi al-Salam er enorm: Den dækker et areal på 6 kvadratkilometer.
Foto: Wurzelgnohm, GNU Free Documentation Licence.

Wadi al-Salam (eller Valley of Peace) i Najaf i Irak hører til blandt verdens største begravelsespladser.

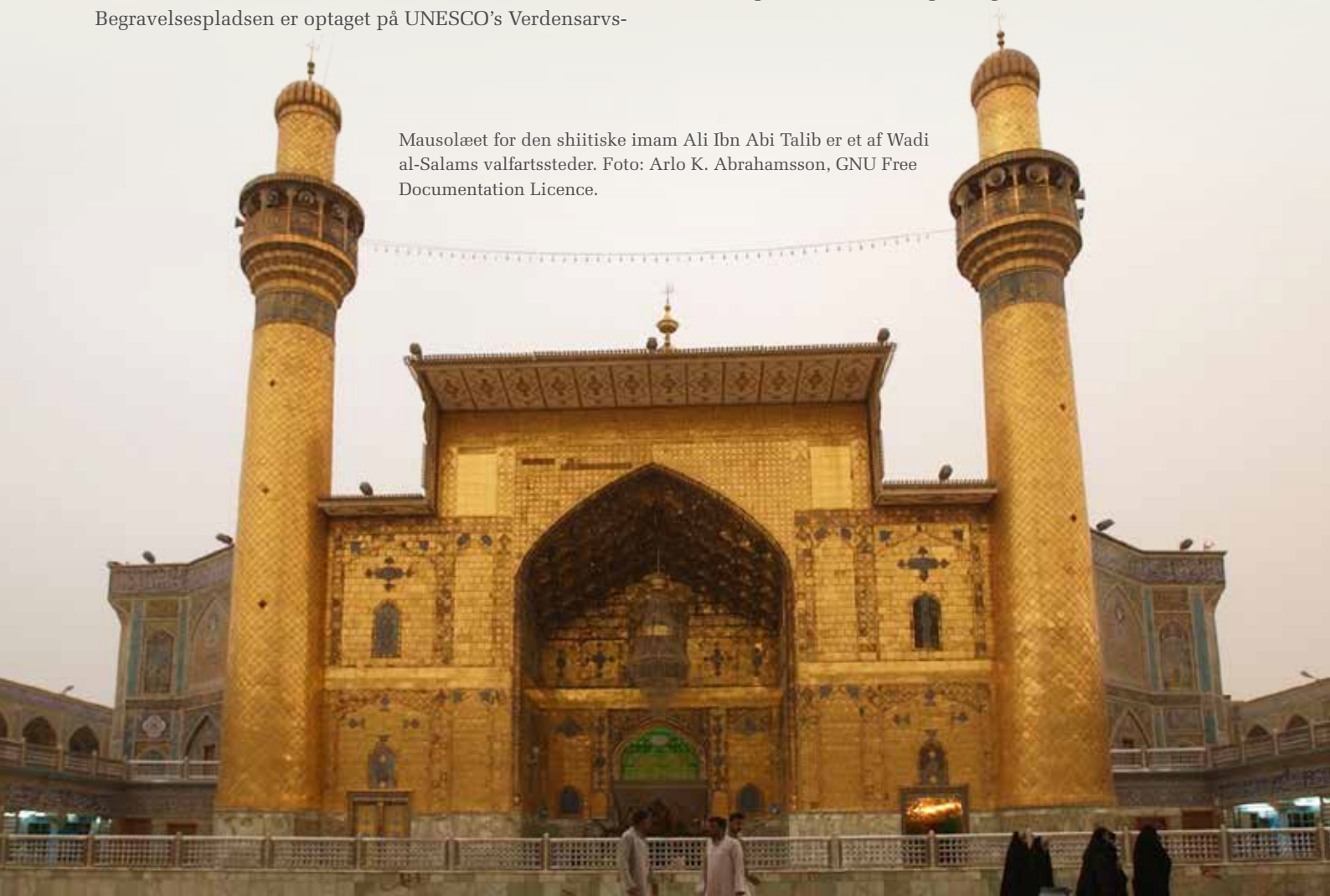
Wadi al-Salam regnes for at være verdens største muslimske begravelsesplads og spreder sig over et areal på 6 kvadratkilometer. Her er begravet over 5 millioner muslimer; blandt dem flere profeter, konger, prinser, sultaner, videnskabsmænd og andre fremtrædende borgere.

Begravelsespladsen er optaget på UNESCO's Verdensarvs-

liste. Det skyldes blandt andet størrelsen og det faktum, at den er en af de ældst kendte muslimske begravelsespladser, der stadig er i brug. Begravelsespladsen har været i brug i mere end 1400 år og rummer blandt andet gravpladsen for den shiitiske imam Ali Ibn Abi Talib.

Stedet besøges hvert år af mere 2 millioner mennesker. De mange besøgende har præget byen Najaf, der er fyldt med hoteller og andre overnatningsmuligheder.

Mausolæet for den shiitiske imam Ali Ibn Abi Talib er et af Wadi al-Salams valfartssteder. Foto: Arlo K. Abrahamsson, GNU Free Documentation Licence.

Et batteri. En lader. Passer til alle maskiner

www.stihl.dk

STIHL®

VIKING®

JOHN W. HINZE

Af John W. Hinze, brslevkirkegaard@mail.dk
Kirkegårdsleder, Brønderslev Kirkegård

Hvis jeg skulle have gået i min fars, farfars og tipoldefars fodspor, så skulle jeg have været bager, men i stedet for mel i håret blev det til savsmuld i næsen.

Efter at have været elev ved DSB's forstodistrikt i Fredericia, blev jeg færdig som EUD skovbruger i 1997. Arbejdet ved DSB bestod primært i træfældning og topkapning langs jernbanen og diverse gartneropgaver på stationerne.

Skov- og landskabsingeniør

DSB skulle ikke være min endestation, så jeg begyndte at læse videre til skov- og landskabsingeniør på Skovskolen i 1999. I min studietid havde jeg praktikophold på Wedellsborg Gods og ved Nordjyllands Amt. Det var to meget forskellige steder, lige fra produktion af ca. 80.000 juletræer og opmåling af råtræ efter stormen i 1999, til naturpleje af fredede naturområder som heder, enge og vandløbspleje.

Aars Kirkegård

Der er løbet meget vand i åen siden, men det er ikke for sent at sige TAK til min svigermor Annie (lad det ikke stige dig til hovedet) for det er egentlig hendes skyld, at jeg fik jobbet på Aars Kirkegård i 2004, da det var hende, der kom med stillingsannoncen.

Jeg vidste egentlig ikke, hvad jobbet indebar, udover det som stod i stillingsannoncen, men jeg blev meget glædeligt overrasket over stillingsindholdet. Det er en rigtig god blanding af økonomi, ledelse, service, arealforvaltning og administration.

Ca. 1.000 begravelseshandlinger er det blevet til på de snart 10 år, jeg har været i branchen. Men jeg holder mig for øje, at vi ikke læner os for meget tilbage på vanerne, men løbende tager dem til revurdering, så vi leverer det bedst mulige.

Tilbage i 1980'erne begyndte man på Brønderslev Kirkegård at omlægge den første traditionelle kisteafdeling til plænegravsteder med oprejst gravminde og mulighed for beplantning og plantebed.

”Hvis jeg skal slappe af fra arbejdet, Kristine og børnene, vil jeg meget gerne hive torsk op fra dybet på det gule rev i Nordsøen”.

Brønderslev kirkegård fremtræder meget grøn, idet vi har rigtig mange plænegravsteder. Ca. 75 % af de gravsteder, der sælges, er et plænegravsted.

Jeg havde den forestilling, at administrationen på kirkegårdene var så standardiseret, at jeg bare kunne ringe til en kollega og få at vide, hvilken blanket og hvilken fremgangsmåde jeg skulle bruge. Men jeg fandt hurtigt ud af, at der er lige så mange ”dybe tallerkener”, som der er kirkegårde, men så er det godt at have nogle gode sparringspartnere.

Brønderslev Kirkegårde

Efter 5 gode år i Aars valgte jeg at søge nye udfordringer på en større kirkegård, og jeg fik stillingen som Kirkegårdsleder i Brønderslev i 2009 efter Finn Larsen.

På Brønderslev kirkegård er der ca. 150 begravelseshandlinger om året, med en brændingsprocent på ca. 50. Tilbage i 1980'erne begyndte man at omlægge den første traditionelle kisteafdeling til plænegravsteder med oprejst gravminde og mulighed for beplantning og plantebed. Sammen med ibrugtagningen af skovkirkegården i 1972, betyder dette i dag, at Brønderslev kirkegård fremtræder meget grøn, idet vi har rigtig mange plænegravsteder. Ved salg af gravsteder, så er ca. 75 % et plænegravsted (fællesplæne ikke medregnet). Så en stor del af arbejdet er græspleje. Arbejdet har vi organiseret i små teams, der hver har ansvaret for et område på kirkegården, og det fungerer rigtig godt. Vi er meget fleksible. Det har vi også haft brug for, da vi pga. besparelser har overtaget kirketjenesten mm. i Brønderslev Gl. Kirke, som efter sigende skulle være Aalborg Stifts ukronede ”domkirke”, målt på antallet af kirkelige handlinger.

Andre opgaver

Ca. 1.000 begravelseshandlinger er det blevet til på de snart 10 år, jeg har været i branchen. Udover kirkegårdsarbejdet har jeg været med til at regne den ud i Viborg Stift takstudvalg. Det var tilbage i de gode gamle dage, hvor der var omregningsfaktorer på legaterne. De sidste par år har jeg været bestyrelsesmedlem i FDK. Det er et meget spændende arbejde.

Privat

Det er også spændende være forældre sammen med min kone Kristine, til 3 dejlige drenge som er fra 3 til 8 år, så der er liv og glade dage. Hvis jeg skal slappe af fra arbejdet, Kristine og børnene, vil jeg meget gerne hive torsk op fra dybet på det gule rev i Nordsøen. Jeg har flere gange haft så store torsk på krogen, at de har været ved at trække kutteren med besætning ned i dybet til en meget trist skæbne. Men skipper får altid kappet min line, inden jeg får ham overbevist om, at det er fisk og ikke bundproppen (Man er vel lystfisker...)

Fremtiden

Hvad byder fremtiden? Om små 14 dage planter vi forårsblomster, og om 5 år er der måske kommet gang i samarbejdet omkring kirkegårdsdriften i provstiet. Hvem ved? Lige meget hvad der sker, så holder jeg mig for øje, at vi ikke læner os for meget tilbage på vanerne, men løbende tager dem til revurdering, så vi leverer det bedst mulige. ■

”EN GOD STAUDE TIL KIRKEGÅRDEN”

af Tommy Christensen,
tc@svendborg-kirkegaarde.dk

2014-2

Hjortetrøst er høje og kraftigt voksende stauder, men holder sig fint oprejst uden hjælp. Almindelig Hjortetrøst – *Eupatorium cannabinum*. Foto: Wouter Hagens, GNU Free Documentation Licence.

Blå Hjortetrøst (*Eupatorium coelestinum*, syn. *Conoclinium coelestinum*) bliver omkring 1 meter høj. Foto: Kenpei, GNU Free Documentation Licence.

Eupatorium – Hjortetrøst

Overlevering fra gammel tid fortæller at sårede hjorte fandt lægdøm hos denne plante, som først fik navnet hjortekløver, og først senere hjortetrøst. Hjortetrøst tilhører kurvblomstfamilien og er en staude der gerne vil have næringsrig og dybmuldet jord. Fugtig jord er rigtigt fint, men en placering i halvskygge i almindelig god muldjord vil også gøre det. Hjortetrøst hører til de store og kraftigt voksende stauder, op 2 m. i højden og på trods af dette, er den rigtig god til at holde sig oprejst uden hjælp. Stænglerne som er uden forgrening, skyder kraftfuldt op fra vandretkrybende rodstocke, bladene er kransstillede og lancetformede og blomsterne er samlet i store halvskærme. Blomsterfarverne er vinrød, purpur, blålige, violette

og hvide. Hjortetrøst er imponerende og iøjnefaldende som baggrund til det lidt lavere, eller som forgrund til skovpartiet eller randbeplantningen.

Hjortetrøst formeres let ved deling af ældre planter, frøformering eller ved stiklinger. Hjortetrøst vil som antydnet kvittere for en tår vand i tørre perioder og den bør gødes af og til, da den ellers kan finde på at stjæle næring fra mindre grådige naboplanter. Nedskæring af planten kan med fordel gøres når nye skud spirer frem om foråret, da den kan være ret så dekorativ i vintertilstand. Ud over at være god som baggrund og forgrund, er den er den uovertruffen ved vandpartiet blot der er god plads til dens kraftfulde udvikling sammen med f.eks. dunhammer, hvid fredløs, blomstersiv og duehoved. I staudebedet er

den god sammen med f.eks. Aster frikartii, Gyldenris, røllike, Nøkketunge, solhat og tusindstråle.

Almindelig Hjortetrøst (*Eupatorium cannabinum*) er en velkendt sumpplante i det danske landskab og ellers er Hjortetrøst udbredt i både Amerika, Asien og Europa med over 50 arter og utallige sorter. Hvis man skal fremhæve et par af dem, kan det være blå Hjortetrøst (*Eupatorium coelestinum*), eller *Eupatorium rugosum* `Chocolate` som har hvide blomster og meget mørkt rødt løv. Hjortetrøst er en særdeles anvendelig staude på kirkegården. ■

Hvid Hjortetrøst (*Eupatorium rugosum*, syn. *Ageratina altissima*) er ufarlig for mennesker, men skal ikke plantes i nærheden af græssende malkekøer. Stoffe i planten kan udskilles via mælken og forårsage en livstruende forgiftning – mælkesyge. Foto: Lene H. Jensen.

HTF – det solide valg

Danmarks største leverandør af køretøjer til kirkegårde

EVO L

Fås med og uden kabine. Mange udstyrsmuligheder, f.eks. hydraulisk 3-vejs tip.

Minilast

Den trofaste arbejdshest med de mange tilbehørsmuligheder. El, diesel eller benzin.

Stort tilbehørsprogram

Mange muligheder for at udvide funktionaliteten med tilbehør og specialudstyr.

Farmertruck

Robust og stærk maskine. Laster op til 500 kg. El eller benzinmotor.

GODT ARBEJDSMILJØ
Effektivt støvfilter

Løvsuger MK VII

Superstærk løvsuger, der kommer ind overalt – også hvor pladsen er trang. Nem og sikker at arbejde med. Kan betjenes forfra, bagfra og fra siden.

Salg og service i hele Danmark

Se mere: www.htf.as.dk

Kontakt en af vores salgskonsulenter!

Jylland & Fyn: Josef Hart · Tel. 20 92 97 10 · jh@htf-as.dk
Sjælland: Christian Nissen · Tel. 40 34 54 66 · cni@htf-as.dk

HTF A/S
Virkelyst 66
7400 Herning

Tel. 97 11 64 66
Fax 97 11 90 54
Email htf@htf-as.dk

§ PARAGRAFFEN

Af Jens Dejgaard Jensen, jdj@hvejsel.eu

”Et par år senere rejste min fars kone [nr. 2] fra byen. Det mest groteske var, at vi, efter hun var rejst, opdagede, at hun havde taget vores fars urne med sig fra kirkegården. Hans gravsted var ganske enkelt væk – uden at vi var blevet orienterede. Heller ikke her havde vi som børn af ham nogen form for rettigheder. I dag ligger han begravet i en anden by, og først når hans kone er død, kan vi flytte graven tilbage. Jeg tror aldrig, jeg har hadet nogen i mit liv, som jeg hader hende, siger Susanne”
(Kristeligt Dagblad 13.1.2006)

Før kirkegårdsforvaltningen/ kirkegårdsbestyrelsen giver tilladelse til en urneflytning, bør den - så vidt det er muligt - sikre sig, at alle brugsberettigede og nærmeste pårørende har givet deres tilsagn om flytningen, så ubehagelige overraskelser undgås. Foto: Lasse Basballe.

Urnen der bare blev flyttet

I sidste nr. af KIRKEGÅRDEN skrev vi om stridigheder om brugsret, der blev optaget til dom i landsretten. Historien herover fortæller, at Susanne mener hun er retsløs, når det drejer sig om faderens gravsted. Men hun tager helt fejl, og kirkegårdsbestyrelsen, der gav tilladelse til urneflytningen, tildeler vi hermed en næse

Brugsret og urneflytning

I KIRKEGÅRDEN 1/2014 blev Kirkeministeriets cirkulære om brugsret til gravsteder, nr. 168 af 5.8.1977 omtalt, og denne sætning citeret: ”Efterlod afdøde sig særbørn, tilkommer brugsretten den efterlevende ægtefælle og særbørnene i fællesskab”.

I samme cirkulære står der også: ”Tilkommer brugsretten flere i forening, kræves der enighed mellem de pågæl-

dende om væsentlige dispositioner over gravstedet såsom foretagelse af begravelse, flytning af lig og urner, . . .”

Så Susanne kunne alene på dette grundlag have blokeret for urneflytningen.

Vejledning nr. 9 om flytning af lig og urner

af 23.2.2008 nævner også i pkt. 13 de brugsberettigede, samt nærmeste pårørende: ”Flytning af lig og urner forudsætter, at afdødes nærmeste pårørende er enige herom, og at indehaverne af gravstedsretten er enige i ønsket. Det påhviler den, der fremsætter anmodning om flytning af lig eller urne, at sørge for dokumentation for at de nævnte har samtykket.”

I eksemplet med Susannes far er der sammenfald mellem nærmeste pårørende og brugsberettigede. Det vil der ikke altid være, men vejledningens ligestilling mellem brugs-

berettigede og nærmeste pårørende er i god overensstemmelse med den i KIRKEGÅRDEN 1/2014 (s.42-43) omtalte landsretsdom, som tillagde en nær pårørende samme rettighed som den brugsberettigede.

Ja, men . . .

hvordan kan en kirkegårdsforvaltning/kirkegårdsbestyrelse vide, om der er særbørn eller andre nære pårørende, som skal have medindflydelse – eller rettere: vøret – i en ansøgning om urneflytning?

Det kan vi ikke vide det mindste om. Men med de stærke følelser der knytter sig til et gravsted, har vi vel en simpel pligt til at spørge ind til familieforhold, samt oplyse om at andre nære pårørende til afdøde også skal spørges.

Kirkeministeriets vejledning om flytning af urner (nr. 9 af 23.2.2008):

- Kirkegårdsbestyrelsen kan tillade urneflytninger efter ansøgning
- Nærmeste pårørende samt brugsberettigede til gravstedet skal være enige
- Urneflytning OK hvis afdøde havde ønsket et andet gravsted, eller hvis urnen er nedsat i et forkert gravsted
- Andre grunde, f.eks. at nærmeste pårørende flytter til en anden by, er også OK i forhold til urneflytning
- Den modtagende kirkegård skal give grønt lys, før urneflytning kan tillades.

Hvis du har et spørgsmål, du gerne vil have svar på – eller et godt eksempel på spørgsmål og svar, der kunne have interesse for andre, så send det gerne til redaktionen på lene.bladet@mail.dk eller kontakt en af redaktionens medlemmer.

Champost®

PÅ KIRKEGÅRDEN:

- LET AT PASSE
- GRAVPLADSEN SMUK
- JORDEN NATURGØDET
- UKRUDT KVÆLES
- JORDEN PORØS

Champost® BigBag

Gratis levering direkte til kirkegården.

(gælder kun ved brofaste øer)

Stort udvalg
www.champost.dk

Champost® Jordforbedring

Læg et 3-5 cm. tykt lag Champost® Jordforbedring ved hække og omkring buske og træer.

- forhindrer ukrudt i at spire
- gødning nok til hele året
- mindre fordampning
- mange orm
- masser af microliv
- meget humus i jorden

Champost.dk
Telefon 96 19 18 80
sg@champost.dk

KORT NYT

1

Børnearbejde og gravsten igen

Vi har tidligere omtalt en retssag ved domstolen i Würzburg i Bayern, som gav mulighed for at den enkelte kirkegårdsforvaltning, kunne stille krav om, at gravstenene skal være fremstillet uden brug af børnearbejde. Denne afgørelse fastlagde endvidere et dokumentationskrav.

Afgørelsen blev anket til den tyske forfatningsdomstol, der svarer til den danske højesteret.

De fandt ikke, at der i lovgivningen i Bayern, findes et lovgrundlag for, at stille krav om at gravsten kun må anvendes, når det kan dokumenteres, at der ikke er anvendt børnearbejde i produktionen.

Ifølge Verein Xertifix (En organisation der arbejder for at der ikke må anvendes gravsten fremstillet ved hjælp af børnearbejde), findes den nødvendige lovgivning i forbundsstaterne, Saarland, Bremen og Baden-Württemberg, således at kirkegårdsforvaltningerne her kan kræve forbud mod børnearbejde

Kilde: Friedhofskultur, december 2013

2

Brugeradministration på DAP

Fra den 27. februar 2014 er det menighedsrådene selv, der skal administrere medarbejderes adgang til Den Digitale Arbejdsplads og hermed tildele adgang til eks. GIAS, FLØS og KAS/ GIAS Dataarkiv mv.

Er man nyansat og har brug for adgang til GIAS via DAP, eller har man lige fået regnskabet fra en anden kirkekasse end det sogn, man selv er ansat i, er det menighedsrådsformanden eller kontaktpersonen, der kan sørge for, at man får de relevante brugeradgange på DAP. En udførlig vejledning kan findes på DAP.

3

Kirkegårdscafé i Silkeborg

I KIRKEGÅRDEN 1/2014 blev der fortalt om en trend i større tyske byer: Kirkegårdscaféer. Det første forsøg med noget lignende begyndte i en mellemstor jysk by, Silkeborg, på initiativ af Inge Kallestrup, der også er medlem af Silkeborg Kirkegårds bestyrelse.

Inge Kallestrup fortæller, at hun havde hørt om fænomenet, og så en mulighed for noget lignende på hjemmebanen: Kirkegårdskapellet midt på kirkegården har egnede lokaler med mulighed for kaffebrygning, og i caféens første måneder har der været åbent hver anden mandag. ”Der kommer ikke så mange gæster endnu, men vi vil efter påske forsøge at udvide åbningstiden til hver mandag. Jeg, og et par andre frivillige, tror på ideen, og vi møder hver gang nye mennesker. Nogen gange går vi også ud på kirkegården og inviterer gæster ind på caféen,” fortæller Inge Kallestrup.

Kirkegårdsbestyrelsen betaler kaffen, og kirkegårdskontoret informerer alle nye gravstedsbrugere om caféen. Se også www.skk.dk.

4

L 84 er vedtaget

Den 18. marts vedtog Folketinget lovforslaget med stemmer fra alle partier, undtaget Dansk Folkeparti. På kirkegårdsområdet er der to sager af betydning. Dels kan en kirkegård herefter ikke nedlægges af stiftsøvrigheden, før den har indhentet udtalelse fra et sagkyndigt udvalg om kirkegårde - og finder dette udvalg at det er en ”umistelig kirkegård,” kan den ikke nedlægges. I bemærkningerne til lovforslaget står, at umistelige kirkegårde skal vurderes med udgangspunkt i Verdensarvkonventionen, og at antallet derfor skønnes at blive beskedent.

Desuden er reglerne om registrerede gravminder ændret. Nu er biskoppen den afgørende myndighed. Lovforslaget

åbner også op for at afregistrere tidligere registrerede gravminder. I bemærkningerne til lovforslaget fremgår det, at hvis en bestemt type registreret gravminde findes på flere kirkegårde i et provsti, kan man nøjes med at registrere et eksemplar af gravmindet i provstiet. Alt i alt bliver det muligt at reducere antallet af registrerede gravminder, hvor registrering har fundet sted (hvilket langt fra er alle kirkegårde), både på grund af denne regel og på grund af ændrede kriterier for registrering af gravminder

Kilde: www.ft.dk.

5

Store prisforskelle på tyske kirkegårde

Også I Tyskland kender man til, at priserne for et gravsted og den efterfølgende pasning er steget gennem de senere år. Og prisforskellene er betydelige. Prisen for et gravsted og pasning i 20 år, kan variere fra 520€ i Berlin, hvor det er billigst og op til 2.039€ for et gravsted på den dyreste kirkegård i Hannover.

De stigende priser har medført, at flere og flere pårørende ikke længere har mulighed for selv at betale udgifterne og at kommunerne ender med at må betale for begravelsesomkostninger i et stigende antal tilfælde. Siden 2006 er det offentlige udgifter til refusion af begravelsesomkostninger steget med ca. 39 %, svarende til en stigning på godt 16 millioner euro. Det vækker bekymring, for det forventes, at være en udvikling der vil fortsætte.

Samtidig kritiseres det, at der ikke på landsplan er ens retningslinjer for, hvilke begravelsesudgifter der skal dækkes.: Nogle kommuner betaler for et trækors eller en lille gravsten, mens andre kommuner kun vil dække udgiften til et lille plastikskilt.

Kilde: www.bild.de

6

Svensk designkonkurrence

Den svenske kirkes arbejdsgiverorganisation har udskrevet en designkonkurrence med titlen "Skal en gravsten være af sten?" Formålet er at udvikle og forny et af de vigtigste symboler på kirkegårdene; både i form og materialevalg. Der har allerede været flere tiltag på området lokalt, men med denne konkurrence skal de nye ideer spredes til hele landet og forhåbentlig bidrage til at øge efterspørgslen på gravminder, der er fremstillet i andre materialer end sten. Både kunstnere og designere er indbudt til at deltage i konkurrencen. Mandag d. 26. april er sidste frist for indlevering af forslag. I starten af juni 2014 offentliggøres fem finalister. Det fem finaleforslag udstilles i Stockholm fra d. 29. september og frem til den 5. oktober 2014. Den 9. november kåres vinderen ved en ceremoni i Göteborg. Præmiesummen er på 75.000 SEK.

Man kan læse mere om designkonkurrencen på <http://www.svenskakyrkan.se/default.aspx?id=1087185>

7

Velkommen til nye kolleger

Jan Langmach Nielsen er tiltrådt som Kirkegårdsleder den 1. marts ved Horsens Kirkegårde.

Michael Smideman er tiltrådt som Kirkegårdsleder den 1. marts ved Holstebro Kirkegårde.

Thomas Brevik er tiltrådt som Kirkegårdsleder den 3. marts ved Fredens, Skåde og Tranbjerg Kirkegårde.

Steen Bjerregaard Christiansen er tiltrådt som Administrationschef den 1. april ved Holbæk Kirkegårde.

Kim Bo Jensen er tiltrådt som Kirkegårdsleder den 1. april på Herfølge Kirkegård.

KALENDEREN

12. - 14. maj 2014

Arbejdsmiljøuddannelsen

Den lovpligtige uddannelse for medlemmer i arbejdsmiljøorganisationen, afholdes på Tune Kursuscenter. Tilmelding kan ske ved henvendelse til Landsforeningen af Menighedsråd på telefon 87 32 21 33, eller på www.menighedsraad.dk

16. - 17. juni 2014

Årsmøde for Foreningen for Kirkegårdskultur

Foreningens traditionsrige årsmøde finder sted i Maribo og begynder sidst på eftermiddagen mandag den 16. juni. Tilmelding senest d. 12. maj. Programmet kan ses på www.kirkegaardskultur.dk.

25. august 2014

Kirkegårdsmessen

Kirkegårdsmessen afholdes ved Lødderup kirke, Harrehøjvej 56, 7900 Nykøbing Mors. Der vil være udstillinger fra leverandører, der alle har relevans til kirkerne og kirkegårdene i Danmark. Gratis adgang. Se mere på www.kirkegaardsmessen.dk

8. - 10. september 2014

Årsmøde for FDK og DKL

Årsmødet 2014 afholdes i Svendborg på Hotel Svendborg.

15. - 17. september 2014

Arbejdsmiljøuddannelsen

Den lovpligtige uddannelse for medlemmer i arbejdsmiljøorganisationen, afholdes på Tune Kursuscenter. Tilmelding kan ske ved henvendelse til Landsforeningen af Menighedsråd på telefon 87 32 21 33, eller på www.menighedsraad.dk

7. - 9. oktober 2014

Kirkegårdens administration

FDK afholder kurset 'Kirkegårdens administration' på Vissenbjerg Storkro. Se mere herom andetsteds i bladet eller på FDK's hjemmeside www.danskekirkegaarde.dk. Tilmelding kan ske ved henvendelse til FDK's sekretariat på mail: kontor@danskekirkegaarde.dk

21. - 24. oktober 2014

Grundkursus for krematoriemedarbejdere

DKL afholder grundkursus for krematoriemedarbejdere. Kurset afvikles på Svendborg vandrehjem og henvender sig til nyansatte i branchen eller medarbejdere som endnu ikke har modtaget tilbud om sådan et kursus. Tilmelding kan ske på mail: erik@dkl.dk

12. - 13. november 2014

Kirkens Forum

Fagmessen Kirkens Forum afholdes i MesseC i Fredericia. Her vil være udstillinger med relation til kirkegårdsdrift, administration og kirkelige aktiviteter. Gratis adgang for fagbesøgende. Se mere på www.kirkensforum.dk

24. - 26. november 2014

Arbejdsmiljøuddannelsen

Den lovpligtige uddannelse for medlemmer i arbejdsmiljøorganisationen, afholdes på Tune Kursuscenter. Tilmelding kan ske ved henvendelse til Landsforeningen af Menighedsråd på telefon 87 32 21 33, eller på www.menighedsraad.dk

27. - 29. november 2014

Trost und Gedenken

Udstillingen Trost und Gedenken afholdes i Münster. Udstillingen omfatter bl.a. gravminder, pleje af gravsteder, udsmykning af gravsteder, samt maskiner og teknik. Man kan se mere på www.trost-und-gedenken.de

PYNTE-GRUS

til gravsteder og gange m.m.

Brune søsten (runde) i str. 4-8 mm og 8-12 mm

Blå søsten (runde) i str. 4-8 mm og 8-12 mm

Sand/muld 0-3 mm

Leveres i store og små partier

Leveres også i bigbag

Østerild Grusværk

v/Gert Agesen, Bromøllevej 15, 7700 Thisted

Tlf. 97 98 53 35

Træ

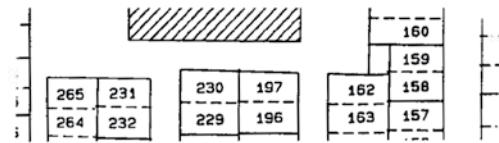
- beskæring
- plantning
- fældning
- flytning

rodfræsning og rådgivning

KS Tree Care ApS
 Ingegårdsvej 11 · 4340 Tølløse
 www.ks-treecare.dk
 E-mail: ks@ks-treecare.dk

Steen Kristensen Tlf.: 59 18 50 77
 Kim Poulsen Tlf.: 43 45 11 90

Kirkegårds kort

- Opmåling
- Rådgivning
- Korttegning med EDB
- Nummerering
- Informationssystemer
- Protokoller
- Fremtidssikring

Landinspektørcentret A/S

Nygade 46, 7400 Herning, Tlf. 97 123688

Foreningen af Danske Kirkegårdsledere

Formand:

Klaus Frøderiksen, Garnisons Kirkegård
 Tlf. 3542 7951
 E-mail: klaus@garnisonskirkegaard.dk

Sekretariat:

Vagn Andersen, Hørsholm Kirkegård
 Tlf. 4586 0584 - Fax 45 86 41 57
 E-mail: kontor@danskekirkegaarde.dk

Se mere på www.danskekirkegaarde.dk

Fremsendelse af annoncer og artikler

Annoncer (reproklart materiale) skal helst afleveres som PDF-filer, for at undgå fejl i forbindelse med annoncens opsætning i bladet.

Billeder, der skal ledsage artikler, skal helst ikke lægges ind tekstdokumentet, men sendes separat. Det giver en bedre billedkvalitet i det trykte blad.

Danske Krematoriers Landsforening

Formand:

Allan Vest, Hjørring Kirkegård
 Tlf. 9890 0555 – 2178 0367
 E-mail: allan@hjoerringkirkegaard.dk

Næstformand og teknisk udvalg:

Tom Olsen, Fælleskrematoriet Sjælland
 Tlf. 26 86 02 01
 E-mail tom@motka.dk

Kursusudvalg:

Erik Bach, Aarhus kirkegårde
 Tlf. 89 40 27 60 – 29 20 81 58
 E-mail eb@aarhus.dk

Tommy Christensen, Svendborg kirkegårde
 Tlf. 62 21 05 33 – 20 41 61 86
 E-mail tc@svendborg-kirkegaarde.dk

Se mere på www.dkl.dk

Tidsskriftet 'KIRKEGÅRDEN'

Udkommer 6 gange årligt i samarbejde mellem FDK – Foreningen af Danske Kirkegårdsledere og DKL – Danske Krematoriers Landsforening

Oplag: 1.100 stk.

Abonnement: Kr. 320,- pr. år (400,- kr. pr. år for abonnenter udenfor Danmark)

Kontakt:

Lene Halkjær Jensen, Humlebæk Kirkegård
 Tlf. 2624 7228 – Fax 4919 1142 – E-mail: lene.bladet@mail.dk

Udgivelser og deadlines i 2014

Nr. 1, februar 2014

Nr. 2, april 2014

Nr. 3, juni 2014 20. maj 2014

Nr. 4, august 2014 20. juli 2014

Nr. 5, oktober 2014 15. september 2014

Nr. 6, december 2014 15. november 2014

Bladet forventes at udkomme ca. en måned efter deadline.

Annoncepriser

1 side	kr. 3.500,-
1/2 side	kr. 2.500,-
1/4 side, stående	kr. 1.500,-
1/4 side, liggende	kr. 1.500,-
1/8 side	kr. 1.000,-
Visitkort	kr. 900,-

Ved 3 indrykninger pr. år gives 5 % rabat
 Ved 6 indrykninger pr. år gives 10 % rabat
 Priserne er eks. moms.

FRA REDAKTIONEN

66 øre.

Det er et eksempel på en efterbetaling, som iflg. KAS – stifternes forvaltning af gravstedskapitalerne – skyldes ”en nødvendig 2. rentekørsel for de menighedsråd der har haft GIAS-indbetalinger mellem rentekørslen i december og den 31. december 2013.”

I FDK's rækker er der en del rutinerede regnskabsførere, og de må undre sig. Hvorfor kan KAS ikke lave rentekørslen alene pr. 31. december? Det forekommer at være unødvendigt dobbeltarbejde, i hvert fald set fra regnskabsførerens position. At sætte hele apparatet i gang for sølle 66 øre virker

ret verdensfjernt. Tilmed kommer korrektionerne næsten en måned efter årsskiftet, og er dermed med til at forhale færdiggørelsen af årsregnskaberne.

KAS er stadig et ret nyt system, med de udfordringer det kan medføre. Men vi håber alligevel det er sidste gang nogen skal spille deres tid med at bogføre 66 øre!

Når du sidder med dette nummer af KIRKEGÅRDEN, har langt de fleste færdiggjort årsregnskab 2013. Så lad os nu glæde os til den kommende tid med travlhed på kirkegårdene – GOD ARBEJDSLYST!

Claudisvej 18, Dk-7430 Ikast, Telefon: +45 86865999, www.jessing.eu, info@jessing.eu

siden 1982

**FORNYELSE
MED RESPEKT
FOR TRADITION**

Se flere produkter på:
www.jessing.eu

JESSING
ops